

ԾԱԶԻԿ

ՇԱԲԱՐԱՐԵՐՐ

17-րդ ՏԱՐԻ.—ԹԻԻ 11. (595)

13 ՄԱՐՏ 1904

ՇԱԲԱՐԱՐԵՐԹ «ԾԱԶԻԿ»-Ի ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՆԽԻԿ Է ԲԱՑԱՐՁԱԿԱՊԷՍ

ԳԱԽԱՆԵՐՈՒ ԲԱՄԱՐ, ԽԱՐԵԿԱՆ 60. ՎԵՂԱՄԱՆԵՅ 30 ՂՐԵ. — ՊՈԼՍՈՑ ԲԱՄԱՐ, ԽԱՐԵԿԱՆ 50. ՎԵՂԱՄԱՆԵՅ 25 ՂՐԵ. — ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ԲԱՄԱՐ, ՏԱՐԵԿԱՆ 14, ՎԵՂԱՄԱՆԵՅ 7 ՔՐ.: — ԲԱԺԱՆՈՐԴԱՊՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿՐ ՍԵՐԻՑ ԿԱՆԽԱՆ ԿԱՆԽԱՆ ԿԱՆԽԱՆ ԿԱՆԽԱՆ — ՁԵՆՔԷ ԿՐ ԺԱԽՈՒԻ ԲԱՄԱՐ 40 ՓԱՐԱՅԻ:

ՆԱՄԱԿ ԿԱՄ ՈՐ ԵՆ Է ԳՐԱՐԻՆ ԿԵՏԻ Է ՈՒՂՂԵԼ Խ Մ Բ Ա Գ Ր Ո Ւ Թ Ե Ա Ն ԿԱՊԱՐԱ, ՔԱՐԵՈՒՆԸ ԽԱՆ ՔԻՆ 7

درءیهاده غلطهده قورشونلو خاندہ نومرو ۷ زاغیک غزتهسی ادارهسی

RÉDACTION DE LA REVUE „DZAGHIK“ Kourchoum Han, N. 7, Galata, Constantinople.

ՀԻՆԵՐԸ ԵՒ ՆՈՐԵՐԸ

ԶԱՊԷԼ ԵՍԱՑԵԱՆ

ՈՂՈՐ այն երկիրներուն մէջ «Երգական կամարուեստ» պիտական շարժում մը կայ անխուսափելիօրէն կայ նաեւ հիներու եւ նորերու խնդիրը եւ քիչ շատ տարբերութեամբ իր գլխաւոր գիծերուն մէջ նոյնն է աւել: Անոր համար եղական բան մը չէ ինքիւն երբ մեր պղտիկ համայնքին մէջ ամէն համեմատութիւն պահելով ուրիշ երկիրներու գրական շարժումին հետ հիներու եւ նորերու յաւիտենական խնդիրը կայ, պայքարը աւելի եւ ասիկա աւելի ուժով աւելի անմիջական ձեւով մը քան տարիներ առաջ երբ այդ հինի եւ նորի խնդրին հետ խառնուած էր նաեւ լեզուական խնդիր մը:

Այլ սակայն երեկուան նորերը այսօրուան հիները կը կազմեն արդէն եւ քիչ շատ իրենց կատարած գերը այն է, ինչ որ մէկ երկու տասնեակ տարիներ առաջ reproché կ'ընէին իրենցմէ արեւցեաներուն:

Որքան ալ ընդունակ եւ տաղանդաւոր ըլլան, միտքեր կան որ աստեան մը կը գործեն եւ ալ կը դադրին յառաջագիմելէ. այդ տեսակ միտքերու համար ամէն նոր բան ճամբէն չեղում մըն է, անընդունելի, վտարուելու դատապարտուած. անոնք հասած են մտային վիճակի մը որով որոշ ժամանակամիջոցէ մը անգին իրենց համար մարդկային միտքը դադրած է գործելէ, անկէց անգին յառաջգիմելութիւն չէ եղած, յեղաշրջութիւնը հասած է այդ սահմանին վրայ եւ այդ սահմանէն դուրս գլ եւ է գերադանց տաղանդ գոյութիւն չի կրնար ունենալ. մեծ մասամբ այս է հինի մը հոգեբանութիւնը, նոր անուն մը իրենց համար iustus մըն է, գոյութեան իրաւունք չունի, մտածելու նոր եղանակ մը, ինքնատիպ տաղանդ մը, գրական միջնեւ

ցարդ իրենց անձանթ սեռ մը կամ ձեւ մը, բացարձակ յիմարութիւն՝ որով զրա. զիլ որուն արժէքին անդրադառնալ իսկ կը մերժեն:

Հիները ընդհանրապէս յետամնաց. ու. չացած քաղաքակրթութեան գլխի պտոյտ պատճառով գնացքին մէջ մտածելու եւ իրերը դատելու մասնաւոր ընկալելալ եւ զանակ մը ունին որուն գաղափարներն ենթարկուած ամէն նոր առաջույ կորսնցուցած է իր դատը իրենց մասնաւոր հի. ացումները ունին որոնցմէ շատերուն աչք խաբող դատարկութիւնը այլ եւս գաղափար մը չէ նորերուն համար. դեռ տեսակ մը անուններու հմայքին ներքեւ կը գրտնուին որոնցմէ ունեք արդէն դադրած են նորերու մէջ ու եւ է արձագանք ունենալէ:

Եւ ահաւասիկ ակամայ կը խորհիմ այս բաներուն երբ կը կարգամ Լեւոն Քիրիշեանի կոչը հիներուն ուղղուած, եւ իրաւամբ չեմ կրնար ըմբռնել արդ հրաւերին կարեւորութիւնը. երէկը ինչ կըրնայ ընել այսօրուան համար: Հին գրագէտ մը իր գրական զուտ արժանիքէն դուրս — որ ժամանակ չունի — առանձին արժէք մը չի ներկայացներ, հազիւ թէ փորձառութիւն մը. հնութիւնը յատկութիւն մը չէ, ընդհակառակը՝ այս պարագային: Համայնքի մը գրական եւ արուեստագիտական ուղղութեան բեր կ'ընայ նորերուն, նորագոյններուն վրայ: Բայց ահաւասիկ ամէնէն բարախուն խնդիրը ձիշդ հակառակը՝ ուրիշ գրական միջավայրներու, մեր մէջ հիները աւելի արժէք ունեցած են մինչեւ ցարդ քան թէ նորագոյնները: Երեկուան սերունդը աւելի զգացած է իր յանձն առած պատասխանատուութեան մեծութիւնը, յախուռն, արագ եւ անխորհուրդ ձեւով մը չէ որ հրապարակ նետուած է զիպուածաւ գրագէտ ըլլալով ինչպէս կրնար ուրիշ բան ըլլալ: Ընթարտութեան պարտք մըն է խոստովանիլ մեզի թէ անոնցմէ ամէնէն

քիչ օժտուածներն ալ լուրջ զարգացում մը ունին, մասնագիտական հմտութիւն մը եւ քանի մը օտար լեզուներէ զատ շատ լաւ գիտեն իրենց գործածած լեզուն: Անոնք դեռ շատ բան կրնան գտնալ քան նաղ աստի, այն կարգ մը բանի մը շինման ուղ արտագրութիւններուն մէջ որ վարմանայի առատութիւնով մը կը ըզլիսի նորագոյններէն. արտագրելու այդ աճապարանքը դատապարտութիւն մըն է արդէն եւ անոնք որ համբերութիւնը եւ յարատեւութիւնը ունեցած են երկար ատեններ տքնիլ գործի մը վրայ, իրաւունք ունին նաեւ քննադատելու այսօրուան աճապարանքը, յաւակնոտ առատութիւնը: Բայց հոս խնդիրը այս չէ, եթէ կ'ընդունենք որ նոր գրող մը նոր ըլլալուն համար արժէքէ զուրկ համարիլը նախապաշարուած մըն է նոյնքան նախապաշարուած պիտի ըլլար հիները արհամարհելը որովհետեւ հին են. հետեւաբար ու եւ է հինի մը ու եւ է նորի մը աւելի արժէք ունենալը կամ փոխադարձաբար, ընդհանուր օրէնք չկրնար կազմել. եւ թէ այսօր ընդունելով հանդերձ մեր մէջ հիներուն իբր գրագէտ աւելի լուրջ եւ աշխատող միտք մը ունենալը, զայն կ'զգիացեալ պարագայ մը կարելի է նկատել եւ ատոր վրայ հիմնուելով չէ կարելի գանձել հրաւիրել վաղուան գրականութիւնը առաջնորդելու. անոնք իրենց գերը կատարած են այլ եւս, իրենց ակօսած ճամբուն մէջէն է որ մասամբ կը քայլեն արդէն եւ նորերու վրայ իրենց ունեցած հայեացքը — թէ եւ փոխանակ բարեացակամ եւ ուղիղ յաճախ ատեւ լուծեամբ եւ չար ոգով լեցուն, — պէտք չէ նոր գրողները գործադուր ընէ, այս օրը իրենք կրնան միտք գեղեցիկ եւ իրենց արժանի դարձնել: Եւ ատիկա կ'ըլլայ լաւագոյններուն ընտրութեամբը, առանց սկարացումի, առանց անխորհուրդ ներողամտութիւններու իրենցմէ ոչ օժտուածներուն համար որոնք քալելիք ճամբան իրենց անօրուտ անձովը բեռնաւորելէ զատ բան մը չեն կրնար ընել եւ յաճախ կը թունաւորեն ընթերցողին ճաշակը: Եւ ասիկա ընելու համար ետեւ նայելու պէտք չկայ կարծեմ:

Ո՞՞՞ ՀԻՆԵՐԸ, Ո՞՞՞ ՆՈՐԵՐԸ

Մ. ՇԱՄՏԱՆՃԵԱՆ

ԵՐՋԻՆ 30 տարուան Թրքահայ գրականութիւնը երբ աչքի առջեւ բերենք, Հիներու եւ

Նորերու խնդիր մը իսկապէս գոյութիւն ունենալու չէր անոր մէջ, որովհետեւ այնքան կարճ շրջան մը կը ներկայացնէ ան, որքան սակաւաթիւ աշխատաւորներով, որոնցմէ ամէնէն կարողն ալ, չեմ հաւատար որ իր կատարածը եղած լմնցած ամբողջութիւն մը դաւանէր:

Եւ սակայն հակառակ այս ամէնուն, Հիներու եւ Նորերու խնդիր մը այսօր իրապէս գոյութիւն ունի: Եւ զիտէ՞ք թէ ինչ է Հիներու եւ Նորերու այդ խնդիրը: Եթե անոնք, ութսունական եւ ինսուսական թուականներու գրողները, այսօր առտու կամ նուազ քաջուած են հրապարակէն որ չենական է բոլորովին պարապ չէր կրնար մնալ եւ մեծ մասամբ նորեր եկած լայնանիստ բազմած են հոն: Տարբեր արդիւնք մըն ալ կարելի չէր սպասել:

Հիմա խնդիրը սա կէտին մէջ է որ Թրքահայ գրականութիւնը, վերջին գրական սերունդին չեզոք վերապահութեան եւ բոլորովին Նորերու չի նախապատրաստուած թեթեւութիւններուն երեսէն, մը խիթարական վիճակ մը չի ներկայացնէր ընդհանուր առմամբ. ուստի ամէն գրականութեան բարեկամ անհատի փափաքը ըլլալու էր որ ժամանակով աւելի հին գրողները, գրական վերջին սերունդը, թուած փէր իր չեզոք անտարբերութիւնը եւ Նորերն ալ աւելի խղճահարութիւնը ունենային ինքզինքնին իրենց ասպարէզին մէջ հետզհետէ կատարելագործելու:

Որպէս զի այս բանը կարելի ըլլայ, միանգամ ընդմիջող մէջտեղէն պէտք է վերցնել իրարու յաջորդող երկու գրական սերունդներու միջեւ եղած խտրողական ոգին որ մէկ ատեն կրցած է օգտակար ըլլալ որ եւ է զարգացումի մը: Ես իմ մասին երբեք համամիտ չեմ այն կարծիքին թէ գրական նախորդ սերունդը պէտք է տիրէ հրապարակին եւ ասիկա նոր ու նորագոյն տարրերու հաշույն: Նոր կամ նորագոյն ըսելը, գրական զարգացումի մը մէջ զայլ մը դէպի յառաջ ըսել է: Միւս կողմէն, ցանկալի չէր որ միայն նորեր ու նորագոյններ բոլորովին առանձին վարէին գրական հրապարակը, ասով նախորդ գրական սերունդի մը փորձառութիւններէն առանց օգտուելու: Որքան մը երբ իր տեղը ուրիշ սերունդի մը կուտայ, բնական օրէնքով մը, ատիկա տեղի կ'ունենայ տակաւ, անդգալարար, գրեթէ ինքնիրեն, յանկարծակեան խղում մը երկու իրարու շարունակութիւն եզոզ սեւորունդներու միջեւ, երբեք կարող չէ ներգաշակ եղրակացութիւններու տանիլ մարդիկ: ճիշդ միեւնոյն բանն է նաեւ զրական սերունդի մը շարունակութիւնը եզոզ յաջորդ սերունդ մը, երբ յանկարծ, մէկ անգամէն, առանց իր նախորդին հետ շատ մը կապակցութիւններ ունենալու կեանք կ'առնէ, ընդհանուր զարգացման պատմութեան տեսակէտով ալ անքակտելի բան մըն է որ տեղի կ'ունենայ, ոստիւմ մը զարգացման մէկ շրջանէն միւսը, որ այնքան զուրկ կը մնայ որ եւ է օգտակարութենէ, որքան որ եւ է ոստիւմ, ընդհանուր զարգացման շաղկին մէջ:

Երբ վերջին մէկ քանի տարուան Թրքահայ գրականութիւնը նկատողութեան առնենք, պիտի տեսնենք որ գրական նախորդ ու ներկայ երկու սերունդները ոչ թէ բնականօրէն, անդգալարար իրարու յաջորդած են, այլ յանկարծակեան կերպով մը, այնպէս որ երբ Նորերը, նորագոյնները իրենց գոյութեան նշանները ցոյց տուած են, հիները եւ հնագոյնները,—աւելի ճիշդ պիտի ըլլար ըսել Նորերուն եւ լէցնելը,—ամէն վերապահութիւն ունեցած են գրական հրապարակի վրայ գործած դեր մը չստանձնելու, եւ նոյն իսկ շատեր ալ տեսակ մը արհամարհանք սկսած են տածել գրական նոր գործունէութեան նկատմամբ: Լատ իս, ոչ մէկը իրաւացի է, ոչ միւսը ճշմարիտ: Ոչ գրական նախորդ սերունդի ներկայացուցիչները, բարոյապէս իրաւունք ունին ասպարէզը լքել հեռանալու, ոչ ալ Նորերը, նորագոյնները, յանկարծ ասպառած են ժայթքող ջուրի մը պէս ինքզինքնին տնկախ ու անկապակից դաւանելու: Ամէն հաւաքական գործ, որպիսին է գրականութիւնը, օղակաւորում մըն է սկիզբէն մինչեւ վերջը եղած շատ մը ջանքերու, մէկը միշտ կապուած միւսին, մէկը արդիւնք միւսին: Այսպէս եղած է ամէն ժողովուրդի գրականութիւնը, այսպէս գրական ամէն ուղղութիւն յաջորդած է իր նախորդին, այնպէս որ փոխանցման շրջանի մը պահուն չես կրնար որոշապէս ըսել թէ ուր կը վերջանայ նախորդը եւ ուր կը սկսի Նորը: Գրական փոխանցման շրջան մը հալոց մըն է, ուր հին ու հնագոյն եւ նոր ու նորագոյն ամէն տարրեր կուգան կը ձուլուին, կ'ամբողջանան, ամէն ձեւ առնելու հաւկամէտ դանդուած մը ձեւացնել, որուն ամէնէն աւելի ա՛յն տարրը պիտի տայ իր յատկանիշը, որն որ ամէնէն աւելի կենսականութեան ոյժը կը կրէ իր մէջ: Գրական փոխանցման շրջան մը գոյութեան պայքար մը կը նշանակէ այն ամէն տարրերուն համար, որոնք այդ շրջանը կը

լեցնեն, ա՛յն ամէնէն աւելի գոյութեան իրաւունք պիտի ստանայ, որն որ ամէնէն ոյժովը ըլլալու հանգամանքներով կը ներկայանայ: Միեւնոյն անյեղի օրէնքն է որ կը տիրապետէ կենդանակոն աշխարհի մէջ ալ: Բազմաթիւ նախասերմերու (protoplasme) մէջէն ա՛յն կ'արգաստուի, որն որ ամէնէն աւելի կենսականութեան ոյժ ունի, եւ մնացեալները կը կորսուին:

Վերադառնալով մեր գրական ներկայ վիճակին, հոն ո՛չ Նորերը գոյութիւն ունին ինծի համար, ոչ ալ հիները: Գրական փոխանցումի մը մէջ ենք կատարելապէս Նորերը տակաւին վերջնապէս չեն ձեւաւորուած եւ հիներն ալ տակաւին չեն սպառած կեանքի ամէն ոյժ: Տիրող բոլոր յայտանիշները (symptôme) ցոյց կուտան թէ փոխանցումի շրջան մը կը բոլորէ մեր գրականութիւնը: Գրական փոխանցման շրջանի մը պահուն, նախորդ սերունդի այն գրողները որոնք կը տկարանան իրենց գոյութիւնը զգացնելու, կազմուելիք գրական ուղղութեան վրայ չեն կրնար ազդել ու իրենց ոտքին հետքը ա՛լ կը դադրի գրականութեան շաղկին վրայ: Նորերն ալ, որոնք ներոյժ ու մտածուած գործունէութիւն մը չեն ցուցնէր կը զըրկուին իրենց ամէնէն նուիրական իրաւունքէն որ է նոր կազմուելիք գրական ուղղութիւնը իրենց գրողմովը յատկանշել:

Ո՛չ Նորեր կան, ո՛չ ալ հիներ մեր հասմեստ գրականութեան համար: Այլ աւելի կամ նուազ տարիներու գործունէութիւն մը ունեցող աշխատաւորներ, թող ամէնքն ալ աշխատին եւ վաղուան գրականութիւնը արդիւնք այսօրուան փոխանցման շրջանին, պիտի ցոյց տայ, թէ որոնք ամէնէն աւելի գոյութեան իրաւունք ունին եղեր:

Հիները, նախորդները լուրջ ու վստահութիւն ներշնչող տարրը պիտի ներկայացնեն փոխանցման այս շրջանին եւ Նորերն ալ ամէնուն համակրութիւնը վայելողները:

ԾԱՂԻԿ, Նորերուն օգտակար թեւադրութիւններ ընելու եւ հիներուն ալ եռանդ մը ներարկելու համար, սիրով տեղ պիտի տար Նոր եւ Հին գրողներու խնդրոյն վրայ գրուածներու, ասով թեթեւ ներկայ գրական փոխանցման շրջանը արդիւնաւոր շրջան մը դարձնելու համար: Հիներու եւ Նորերու խնդիր չկայ: Հիներ եւ Նորեր իրարու ձեռք տալով է որ առօրջ գրականութիւն մը պիտի կարենան կերտել:

ԿԱՆԱՅՑ ԲԱԾԻՆԸ

ԿԵԱՆՔԻ ԸՄԲՈՒՆՈՒՄՆԵՐ

ՋԱՐՈՒՀԻ ԳԱԼԵՄՔԵԱՐԵԱՆ

ԻՐՈՒՆ, համակրելի
եւ լաւ դաստիա-
րակուած աւստրի-
ացի կին մը ճանչ-
ցայ եւրոպական

զարգացած ընկերութեան մը մէջ. խո-
սակցութիւնը կը դառնար թեթեւ ու
զուարթ նշմարելու վրայ. օրուան գիրք
մը կը քննադատուէր այնչափ հարեւան-
ցի, որ պիտի ըսուէր թէ ընթերցողն հա-
զիւ ակնարկ մը նետած կրնայ ըլլալ
վրան. ուրիշ անկիւն մը կը խօսուէր կնոջ
մը վրայ որ թղթախաղի մէջ դիմացինն
էր խարած. անդին կը խօսուէր արդու-
զարգերու վրայ. եւ երկու երիտասարդ-
ներ առջին կը գանգատէին աւստրիացի
տիկնոջ որ ամուսնութենէն ի վեր զրկած
էր զիրենք իր ամուսնոյն բարեկամու-
թենէն:

— Մանաւանդ գիշերները, կ'ըսէր ա-
նոնցմէ մին, բացարձակապէս անհար է
տեսնել զինքը մեր ընկերութիւններուն
մէջ. եւ այս ձեւ ամուսնութեան թուա-
կանէն, գրեթէ հինգ տարիէ ի վեր, կը
կարծէինք թէ երբ ամուսնութեան առա-
ջին մէկ երկու տարիները լրանան, մեր
բարեկամը գոնէ բացառաբար մեր մէջ
պիտի գար երբեմն փնտուել իր ամուսնի-
ութեան օրերու զբօսանքները:

Կինը գրեթէ սրտմտած ձեւով մը
պաշտպանեց իր ամուսնոյն գիշերները
տունը մնալուն կարեւորութիւնը. — Պա-
րոններ, բայց. ես երբ ամուսնացայ եւ
կենակից մը առի ինծի, անշուշտ գիշեր-
ներն առանձին ճգնելու համար չէր. ամ-
բողջ օրն արդէն առանձին կը մնամ տանը
մէջ, եւ իրիկունները կարծեմ բացարձակ
իրաւունքս է ինծի պահել ամուսինս, եւ
անոր հետ խօսակցիլ, անոր հետ զբօս-
նուլ, պտոյտի մը կամ այցելութեան եր-
թալ. վերջապէս բացարձակ իրաւունքս
է ամուսինս ինծի պահել, եւ ես իրեն
պատկանիլ:

Այս պզտիկ վիճաբանութիւնը պատ-
ճառ եղաւ որ ամէն մարդ հետաքրքրուի,
եւ ամէնքն ալ կտրծիքներ փոխանակեն:
Չափահաս մարդ մը բոլորովին հակառակ
կարծիք մը կը յայտնէր աւստրիացի տիկ-

նոջ. — Վերջապէս առան կեանքը զիս կը
ձանձրացնէ, կ'ըսէր. պէտք է որ գոնէ
շարաթիւր երեք գիշեր իմ խորեկամներու
նուիրեմ. եւ յետոյ ես մէկն եմ որ մար-
դիկն ու անոնց ընկերութիւնը կը սիրեմ.
հակառակ կինս ու զաւակներս չափազանց
սիրելուս, կը փնտռեմ օտար մարդիկ, ու
րոնց հետ կեանքը զանազանութիւն կը
ստանայ, կեանքը հաճելի կը դառնայ եւ
չեւ զգար ժամանակին տեւողութեան
չափը:

Ահա ասիկ, կը խորհիմ յանկարծ, եր-
կու հակառակ կարծիքներ, որոնք հաւա-
սարապէս իրենց պաշտպանողներն ու-
նին. պարկեշտ ու հաւատարիմ կնոջ միակ
խտէպը եղած է ամուսինը իրեն եւ մի-
նակ իրեն պահել, անկապ չափազանց
սիրելուն, անոր նկատմամբ անհամեմատ
համակրութիւն մը տածելուն, բնաւ
չուզեր որ անկապ իր տունէն հեռանայ
գործի ժամերէն դուրս. եւ յետոյ ամբողջ
օրը ընտանեկան հոգերով մտազբաղ կը
փնտռէ իրիկունան ժամը ուր իր ամուսինը
պիտի գայ, եւ պիտի խօսին սիրուած նիւ-
թերու վրայ, միտքը պիտի զուարթանայ,
ու վերջապէս իր հոգիին եւ սրտին ըն-
կերը պիտի ըլլայ անկապ:

Եւ ամուսինը հակառակ իր տունն ու
ընտանիքը սիրելուն, պիտի չկրնայ մեռ-
ցնել իր մէջ ընկերական ըլլալու բոլոր
իրաւունքները. եւ երբ կինն ստիպուած
պիտի ըլլայ տունը մնալու կարեւոր պատ-
ճառաւ մը, ամուսինը զրկուած ըլլալու
չէ սարքուած ընկերութենէ մը, որ ամէն
կերպով հաճոյք պիտի պատճառէր իրեն:
Ի՞նչ իրաւունքով կինը պիտի պահանջէր
իր ամուսնէն բոլորովին իրեն նուիրել իր
կեանքն ու բոլոր ընկերական կոչումնե-
րը. եւ միւս կողմէն ի՞նչ իրաւամբ մարդ
մը պիտի երթար աղջկան մը նուիրել իր
անունը. ամէն կերպով անոր պատկանե-
լու ուխտն ընել, եւ յետոյ ձգել զինքն
որ ձանձրանայ եւ ինքն ընկերական ծը-
նած ըլլալուն իրաւունքով, երթայ գի-
շերները կանաչ սեղանին շուրջը բոլոր-
ուելու բարեկամներու հետ, եւ կամ խո-
սակցութիւններ, վիճաբանութիւններ ու
հաճոյքներ փնտռելու օտար ամուսնի բա-
րեկամներու տուն:

Ուրիշ այր մը, 15 տարուան ամուս-
նացած, կը կարծէր բացարձակ իրաւունք
ունեցած ըլլալ գրեթէ ամէն գիշեր կինն
ու զաւակները թողլով դուրս ելլելու,
որովհետեւ, կ'ըսէր, ամէն այր կը ձանձ-
րանայ, երբ մանաւանդ մեզի պէս, ամուս-
նութեան հաճոյքներուն մէջ, կարեւոր չըր-
ջանն անցուցած ըլլայ:

Ուրիշ մը իրաւունք ունենալ կը կար-
ծէր, շարժումն մէկ մասը յաճախելու
տուներ, որոնք իր կնոջն ալ ծանօթ էին,
եւ ուր կրնար ընկերանալ կինն ալ եթէ
աւելի կարեւոր պէտք մը հարկադրած
չըլլար զինքը տունը պահելու:

Կը տեսնենք թէ պարագաները նոյնն
են ամուսնութեան մէջ, հոգ չէ որ ազ-
գութիւնները տարբերին. մեր մէջ ալ
քանի՞ կիներու հանդիպած եմ, որ կը
զանգատին թէ գէթ գիշերներն իրաւունք
չունին իրենց ամուսիններուն ընկերու-
թիւնը վայելելու. եւ թէ քանի տարբեր
լսած եմ որ իրենց ինպատար կրցած են
փաստաբանել, այնչափ իրաւամբ, որ
փորձուած եմ աստիճան մը մեղադրել կի-
ններն, որ ամէն կերպով անձնատէր են
ստէպ պարզ քմահաճոյքի մը համար ի-
րենց քովէն չհեռացնել ամուսինը, իրեւ
թէ իրենք ամէն կերպով պիտի կարե-
նալին զբաղեցնել օրուան գործի մտա-
զբաղումներէն յոգնած ու ձանձրացած
մարդուն միտքը: Եթէ կինն հարկադր-
ւած պիտի ըլլար իր գաւկին հսկողու-
թեան, կամ իր կարեւոր մէկ պէտքին
համար չընկերանալ իր ամուսնոյն, պէտք
չէր որ այս վերջինը զրկուած մնար իր
զրօսանքներէն: Անշուշտ ամուսնութիւնը
մանաւանդ այր մարդուն համար, պիտի
չսահմանուէր իր կնոջ ընկերութենէն
դուրս հաճոյք մը չփնտռելուն մէջ.
անշուշտ այրն ալ ստիպուած պիտի չըլ-
լար իր կնոջ պէս զաւակներուն օրուան
զրական հոգերով զբաղելու, հետեւաբար
անկապ աստիճան մը ազատ պիտի ըլլար
ժամանակն իրեն հաճելի ընելու միջոց-
ներուն վրայ խորհելու:

Թերեւս կարծուի թէ կեղծ մխիթա-
րութիւն մըն է զոր կը ջանամ տալ մեր
զանգատող կիներուն, որպէս զի անոնք
աւելի ներողամտութեամբ նկատեն իրենց
ամուսիններուն կարծեցեալ ցուրտ վերա-
բերումն իրենց մասին. բայց ընդհակա-
ռակը, մանաւանդ մեր մէջ, ուր կիները
չափազանց ելլել չեն սիրեր, հագուելու
կը դանդաղին, սխալ ըմբռնումներ ունին
կնոջ պարտականութիւններու մասին, կը
կարծեն թէ տունը առնել նստելով աւելի
կանոնաւոր կեանք մը ապրած կ'ըլլան,
աւելի լաւ կառարած կ'ըլլան իրենց կնոջ
ու մօր պարտականութիւնները. եւ իրենք
այդպէս ըլլալուն համար կը պահանջեն
որ ամուսիններն ալ իրենց զանգաղ վի-
ճակին յարին. չարաչար կը սխալին եւ
տգեղ ու անբնական կերպով մը կը պա-
հանջեն՝ որ իրենց ամուսինները զանգաղ
ըլլան, նուազ զբօսուն, եւ մտքերին
թթանայ առտին հոգերու մէջ:

ՆՈՐԱԶԵԻՈՒԹԻՒՆ

Ա Շ Խ Ե Ն

ՐՈՒԱՆ ամս-
նէն շահագրգ-
ռող նորու-
թիւնը sylphide
չըջագգեստն է.
հիմակ պիտի

բացատրենք թէ ինչպէս այս շըջագգես-
տը բացատրութիւն կը կազմէ շատ որոշ
մէկ ձգտումին արդի արդու զարգերուն
դէպի 1830ի տարադներուն վերադառ-
նալը: Աստիճանաբար գետնէն քղանցը-
ներուն վարի մասի լայնութիւնը կը բարձ-
րանայ հետզհետէ անդգալաբար մեզի մղե-
լով 1830ի շըջագգեստներուն ձեւերուն:
Կիսազգեստներուն վրայ փոփոխութիւնը
նոյնը կ'ապագոյցանէ. հիմակ այլ եւս
քղանցքները չեն որ լայն են այլ ծալքե-
րու կամ փոթերու ձեւին տակ կը բարձ-
րանան մինչեւ մէջքը:

40 տարեկանէն վար եղող ամէն կին
որ գեղեցիկ ձեւեր ունի, յուսախաբ պիտի
ըլլայ նորագոյն շըջագգեստներուն ձեւերէն
որոնք մասամբ կը պարտկեն թէ տղեղու-
թիւնները եւ թէ գեղեցկութիւնները: Մի-
նակ շըջագգեստը որ ընդդիմացած է դէպ
ի 1830ի ձեւերուն դիմելու syphide կոչ-
ուած շըջագգեստն է: Այս princesse հա-
գուստը կռնակէն ուսերէն մինչեւ գետինը
կաղապարող ձեւ մը ունի. առաջէն կեր-
պսուր այնպէս մը պրկուած է որ դժուա-
րաւ կարելի է նշմարել բացուածքը որ
մէկ քովին վրայ կը գտնուի. գիծերուն
պարզութիւնը աւելի զգալի դարձնելու
համար կարելի է զայն պճնել շատ մը
տեսակ passementerieներով որ ուսերէն
մինչեւ ծունկերը պիտի տողանցեն: Միայն
կիւրծիւրէ օձիք մը դէպ ի ուսերուն յա-
ռաջանալով կրնայ զայն զարդարել: Բայց
այս ձեւով շըջագգեստ մը կրելու համար
պէտք է անքննադատելի ձեւ մը ունե-
նայ. նախընտրելի է առանց քօրսէի կրել
այս հագուստը բայց միւս կողմէ ընդհա-
նուր նորաձեւութեան մէջ այս ձեւի բա-
ցառութիւնը պատճառ կ'ըլլայ որ սեղմի-
րաններու ձեւին մէջ փոփոխութիւն յա-
ռաջ գայ. անոնք սկսած են աւելի կար-
ճընալ կողերուն վրայէն եւ քիչ մը կը
բարձրանան դէպ ի կուրծքը:

Օձիքները բարձր եւ սեղմուած են, ո-
մանք քիչ մը բացուած այ կը կրեն բայց
այդ հագուստին ձեւէն կախում ունի:
Շատ քիչ անգամ զարդերը դրուած են
վերէն վար. ընդհակառակը անոնք կը
գրուին մէկ ուսէն միւսը եւ կամ տատա-
նելով կ'իյնան մէջքէն քանի մը սանթի-
մեթր ալ աւելի վար:

Ինչպէս ըօինք բացատրութենէ զատ
նորաձեւութեան ընդհանուր ձգտումը ըլ-
լալով դէպ ի 1830ի ձեւերը, ամէնէն շատ
գործածուած մետաքսեղէնը taffetas կը
մնայ. Ընդհանրապէս այս շըջագգեստները
կը զարդարուին շատ մը volantներով եր-
բեմն հաղիւ մատի մը լայնքով եւ գրեթէ
կը պտուտքին ամբողջ շըջագգեստին վրայ
թեթեւ երեւոյթ մը տալով անոր:

Բայց վերջապէս ասիկա ֆանթէզի մըն
է որ երկայն չպիտի տեսէ որովհետեւ
ձգտարտիւ այնքան ալ շնորհալի չեն այս
շատ ծանրաբեռնուած արդու զարդերը,
լայն թեւերով, որոնք բազուկին նրբու-
թիւնը կը կորսնցնեն եւ ուսերուն վրայէն
յառաջացող եւ կուրծքին վրայ խաչա-
ձեւուող fichuներով է որ ուսերուն գծին
պարզութիւնը կ'արեն. բարեբաղդաբար
լայն գօտիները մասամբ պահել կուտան
հասակին ճկունութիւնը:

Հիմակ որ մուշտակները ծրարելու եւ
պահելու ժամանակն է, հետեւեալ խոր-
հուրդները կը քաղենք եւ կուտանք մեր
ընթերցողներուն անոնց լաւ պահ-
պանման համար: Յայտնի է որ պղտիկ
ձճիները որ մեծ պատուհասն են մուշ-
տակներուն, կը նախընտրեն աղտոտուած
կամ իւղոտած մասերը հետեւաբար զա-
նոնք պահելէ առաջ անհրաժեշտ է լաւ
մը թօթուել, խողանակել երկու կողմէն
եւ յետոյ մաքրել:

Պէնզիկը շատ լաւ կը մաքրէ իւղո-
տած մասերը առանց կերպասին վնասե-
լու, եւ անոր պատճառած գէշ հոտը շու-
տով կը ցնդի եթէ մաքրուած կերպսը
օդին կամ արեւին դնենք քիչ մը առան:

Ճերմակ կամ բայց գոյնով մուշտակ-
ները շատ լաւ կարելի է մաքրել թալկի
(talc) փոշիով. այդ փոշիով թեթեւ մը կը
չփէք մուշտակը, յետոյ 20 ժամու չափ
այդպէս ձգելէ ետքը կը թօթուէք եւ հա-
կառակ կողմէն կը դարձնէք յաճախակի,
արդիւնքը սքանչելի կ'ըլլայ: Սեւ մուշ-
տակներն ալ դիւրաւ կրնան մաքրուիլ.
ցորենի թեփը (son) կը տաքցնէք ամանի
մը մէջ, երբ բաւական տաք է առանց
այրուելու սակայն, անով կը չփեն բոլոր
մուշտակը, քանի մը անգամ կրկնելով
գործողութիւնը, անկէց ետքը թօթուելու
եւ լաւ մը ցնցելու:

Իսկ զանոնք պահպանելու համար լա-
ւագոյնն է խաւաքարտէ կամ փայտէ տու-
փերու մէջ տեղաւորելը լաւ մը այդ
տուփերը ներքնապէս ծածկելով նոր հրա-
տարակուած թերթերով, որովհետեւ տը-
պագրութեան մեղանին հոտը կը վանէ
ձճիները. կարելի է աւելցնել նաֆթալինի
դնդիկներ, քափուր եւ անկէց ետքը լաւ
մը գոցելու է տուփը, թուղթի երկդներ
փակցնելով տուփին կափարիչին եղըր:

Գրեթէ նոյնն են բուրդէ հագուստները
պահպանելու միջոցները, մինակ թէ այս
վերջինները այդքան լաւ գոցելու պէտք
չի կայ, այլ զանոնք լաւ մը մաք-
րելէ ետքը պէտք է մաքուր ձերմակ
ծրարներու մէջ պահել գնդապետներով
կամ կարով գոցելով զանոնք եւ այսպէս
տեղաւորելու մետակներու մէջ:

ՎՐԻՊԱԿ. — Ծաղիկի նախորդ թիւով
հրատարակուած Ֆրանսերէն ոտանաւորին
մէջ առաջին տունին երկրորդ տողը պէտք
է կարդալ tu te berceras:

Ես նոյն իսկ կիներ կը ճանչնամ, որոնք
կը գանգատին իրենց ամուսիններու մա-
սին, որ ամէն գիշեր խել մը լրագիրներ
ունին կարգալիք, որով իրենք զրկուած
կ'ըլլան, եւ հարկադրուած լուռ ու մունջ
սպասել որ աւարտին անոնք եւ յետոյ
երթան պառկելու, մարդ ընական է որ
չգիտանայ ու հարցնէ իրենց թէ ինչո՞ւ
իրենք ալ չեն կարդար, յետոյ ինչո՞ւ կար-
ծիքներ չեն փխանակեր, ինչո՞ւ չեն վի-
ճաբանիր զանազան օգտակար նիւթերու
վրայ: Մի. կիները, կիները որք առաջին ակ-
նարկին կը նետեն լրագիրներու թերթօնին
վրայ. եւ հաւասարապէս քանի մը թերթերու
վէպեր կը կարդան, եւ «զանազան դէպ-
քերէն» վերջ լրագիրը կը նետեն ձեռքեր-
նուն, ինչո՞ւ, ի՞նչ իրաւունքով կը դան-
գատին թէ ամուսինները կարեւորութիւն
չեն տար իրենց, չեն զբօսնուր իրենց ներ-
կայութեան, դուռնէն դուրս կը փնտռեն
իրենց զբօսանքները:

Երբ օտարազգի կնոջ մը հետ տես-
նուելու առիթը կուսնենամ, կամ օտար
ընկերութիւններու մէջ կը մտնեմ, կը
տեսնեմ թէ այդ ու կնոջ գանգատները
միշտ նոյնն են մերիններուն հետ. նպա-
տակին նոյնն է թէ եւ պատճառաբանու-
թիւնին տարբեր. եւ զարմանալով կը
խորհիմ թէ կինն ունի չեմ գիտեր ինչ մը
իր զգայնական ու ջղային կազմութեան
մէջ, որ կը հարկադրէ զինքը չարչարելու
հակառակ սեռի պատկանողները, գաղա-
փարներուն եւ զգացումներուն տարօրի-
նակութեամբ:

Կ Ի Ն Ն Կ Ա Ր Ի Զ Ն Ե Ր Ը

Ինչպէս նախորդ թիւով ծանուցած
էինք, Բարիզի մէջ կին նկարիչներու ցու-
ցահանդէսը շատ յաջողութեամբ անցած է:

Կից նկարիչներու եւ արձանագործնե-
րու ցնկերութիւնը կազմուած է 12 տարի
առաջ Տիկին Լէօն Պէրթօի նախաձեռնու-
թեամբ: Այս կիներուն եւ երիտասարդ
աղջիկներու ընկերակցութիւնը խաղա-
ղութեամբ կը շարունակէր գործել երբ
Դքսուհի տիւզէսի նախագահութեան մեր-
ժումին վրայ բաւական խռովութիւն մէջ-
տեղ կ'ըլլէ: Բայց բարեբաղդաբար Տիկին
Հիւլարտ ինք կըստանձնէ այդ դժուարին
գործը եւ տաղանդաւոր նկարչուհիին
հսկողութեան ներքեւ գործերը իրենց սո-
վորական հանգամանքը կ'առնեն:

Այս ընկերակցութիւնը արդէն 600
անդամներէ բաղկացած է:

Վերջին ցուցահանդէսը իր յաջողու-
թեամբը մասնաւոր աժմէութիւն մը եւ
կարեւորութիւն մը տուաւ այս կանացի
ընկերակցութեան որուն մէջ մասնաւորա-
բար փայլեալան Տիկնայք Մանսի Ատան,
Կապրիէլ Սէալլ Օրիորդք Տաւր, Ռընէ
Իվուիլ:

ՄԻԱՄԻՏԻ ՄԸ ԱՐԿԱԾՆԵՐԸ

Ե.

ԿՆԿԱՆ ԽԱՂԱԼԻԿ

Չ Ի Ֆ Թ Է - Ս Ա Ր Ա Յ

ԲՈՌՈՒԼՅՈՒՆՈՒԹՅՈՒՆ ԵՄԵՐՈՒՄԵՆԻՆԻ

Ա.

ՄԻԱՄԻՏԻ աւելի է որ Լոն-
տոն եւ վերջին ար-
կածէս ի վեր ունեցայ
դեռ մէկ-քանի խենթու-
թիւններ, զորս շատ banal կը գտնամ
ձեզի պատմելու համար, եւ որոնք սա-
կայն մէկզմէկէ աւելի սուղի նստեցան
ինծի, գէթ դրամական տեսակէտով, ին-
չու որ հարստութեան դասական այս մայ-
րաքաղաքին մէջ, ինչ որ դրամ չէ, բան
մը չէ եւ առանց անոր ոչինչ կարելի է
ընել: Չէ, ապտուղաբար իմ սիրած քա-
ղաքս չէ Լոնտոն: Խոնավ ու անպիտան
օդ մը, նոյն իսկ ամառուան գեղեցկագոյն
այս ամառուան մէջ, անհուն միօրինակու-
թիւն մը եւ յոգնութեան տեսակ մը ան-
բացատրելի զգայութիւն կը ճնշեն վրաս:
Ուրիշ երկրի մը, մէկ շատ աւելի պղ-
տիկ քաղաքին մէջ, աւելի անորոշելի ու
մտերիմ chez soi մը տպաւորութիւնը
կունենաս քան թէ հոս, հոն քիչ ժխոր
կայ եւ աւելի կարեւորութիւն կատանան
շարժումներդ, մինչդեռ հոս կը կորսուին,
կը ցնդին անոնք, ինչպէս հիւլէ մը մի-
ջոցին մէջ: Ան պղտիկ լճակն է ուր բո-
ւոր ձուկերը կուգան երեւալ ու խայտալ
մակերեսին վրայ, սա անհուն ուղկիւնոս
մըն է որուն ծոցին մէջ, սարսափը ժխո-
րը, փոթորիկը, անթիւ բնակչութիւնը կը
լայնանա ու կը ծածկուին միեւնոյն ատեն
պղտոր ու խորհրդաւոր մակերեւոյթին
տակ:

Օր մըն ալ կզգամ որ հիւանդ ըլլալուս
մատ մըն է մնացեւ եւ նոյն իրիկունն
իսկ Լիվրբուլ Սթրիթ Սթէյշընէն կառա-
խուհի կը նետուիմ: Ըռսավառ ու հան-
գըստաւէտ վակոնի մը մէջ, միամիտակս
եմ, պառկած ու երազուն, անդադար ու
շանթահար արագութիւնով մը երկու
ժամուան մէջ հասնելու համար Հարվիչ,
Ժովեզրի քաղաք մը՝ ուրկէ անմիջական
կերպով շոգենաւ կը մտնանք Պելճիքա
անցնելու համար: Հիւսիսային ծովին
մէջ, գիշերն ի բուն զարնուրելի փոթո-
րիկի մը հետ ծեծկուելով, հոգինիս կել-
լայ: Առտուն, երբ կողջունենք Հոլանտա-
կան ծովափները եւ կը մտնանք Էսքօրի
լայն բերանէն ներս, մէկէնիմէկ գերեզ-
մանական հանդարտութիւն մը կը տիրէ
շոգենալին մէջ եւ ես կելլամ վերնայարկ՝
նաւապետին մօտ: Սիրտ խառնուրդս,
խղճալի երեւոյթս ու խզողեւու խռովքս

կը հանդարտին տակաւ, եւ առտուն
զով օդին ազդեցութեամբ տակ, քրտինքս
մօրթիս վրայ կը սառնի: Հոգեւարքէ մը
ելած ըլլալու տպաւորութիւնը ունիմ:

Մաքուր, պղտիկ, սիրուն, պատմական
ու պատուական քաղաք մը սա Անվեր-
սը, Նորուիթլեն, յաջողութիւն, առաջի-
մութիւն կը տրեն ամէն կողմ: Չիկայ
հոս Լոնտոնի անհուն աղմուկը ու մեծ-
վայելչութիւնը, բայց չիկան նաեւ ան-
բեականայի աղքատութիւնը, գարշելի
թաղերը, տրտում երեւոյթը: Մասնաւո-
րապէս քաղաքին գոյնը, իր ընդհանուր
երեւոյթով, Լոնտոնէն եկողի մը աչքին
կը զարնէ եւ կը հրճուեցնէ զայն: Հոն,
բազմամարդ քաղաքին մէջ ամէն բան
մշուշապատ է, աղտոտ է, չէնքերը,
պատերը, փողոցները, նոյն իսկ օդը, մթ-
նոլորտը հոս, ամէն բան ճերմակ է, փայ-
լուն է, անբիծ է նոր լուսացում չապիկի
մը պէս: Մաքրութիւնը իրենց նախասի-
րական մոլութիւնն է եւ ո՞ր մոլութիւն
աւելի հաճելի պիտի կրնար ըլլալ, մանա-
ւանդ մէկու մը համար որ հարաւային
միւսնայէն ու Լոնտոնէն ուղղակի ձե-
barqué եղած է: Կը հաւատամ որ հոստեղ
ըրած իմ բազմաթիւ խենթութիւններուս
պատճառները, իմ տրամագրութիւններս
ու սիրային բարքերու ծայրայեղ ազա-
տութիւնը եղած ըլլան, բայց կը խորհիմ
որ, ամէնէն յետին ընտանիքին անգամ,
ցոյց տուած նրախիղճ մաքրութիւնն ալ
քիչ բաժին չէ ունեցած յանկուցանելու
համար ինծի պէս մէկը՝ որ միշտ միքրո-
պէն, աղտոն սոսկացած է եւ մաքրու-
թիւնը կէս մը գեղեցկութիւն կը դաւանի:

Երբոր հոն կը հասնիմ, տեղական լրա-
գիր մը կը գնեմ եւ վարձու սենեակներու
երկար շարք մը կը գտնամ ազդարարու-
թիւններու բաժնին մէջ: Քիչ շատ փնտը-
ռելէ ետքը հարաւի թաղերէն մէկուն
մէջ, ուր ամէնէն աւելի կը վիտան, կար
կարող աղջիկներ, grisetteներ, ուսանող-
ներ, estaninներ, միջէ մէջ երկու սեն-
եակնոց quartier մը կը վարձեմ: Հազիւ
գոյքերս կը փոխադրեմ եւ ահա, յոգնած,
սնկարող, քնատ, ուժալքաւոր, անմիջա-
պէս անկողին կիցնամ զլուսի սաստիկ ցա-
ւով մը եւ ընդհատ տենդով մը: Երկու
օր անկողինէս չեմ ելլար, չեմ ճաշեր, չեմ
կրնար ալ քնանալ, բայց քիչ մը դոնէ կը
հանգչիմ եւ հետզհետէ ինքզինս կը զրո-
նամ, միեւնոյն ատեն զառանցելով եւ
հիւսիսի ծովերուն մէջ խզողիլ երազե-
լով: Երբորդ առտուն, տանտիրուհիս,
քառասունի մօտ, նորահասակ որբեւայրի
մը, անցած գեղեցկութիւնով, բայց միշտ
վառ ու անառակ աչքերով, նախաճաշ
կը բերէ, «քեզի մայրիկութիւն ընեմ»
կըսէ եւ անորիս մօտ աթոռի մը վրայ տե-
ղաւորուելով, պղտիկ պատառներ կը շի-
նէ եւ բերանս կը դնէ սրտագին հոգա-
ծութիւնով մը, իբր թէ տարիներու ման-
րիմներ եղած ըլլայինք:

—Կեր որ ուժ առնես, կրսէ:
Տարիքս իրենին գրեթէ կէսն է եւ զիս
իսկապէս տղու մը պէս կը գգուէ, եւ
շարունակելով, կը յարէ:

—Իմ սենեակս, սա՛ կողմինն է, եւ իմ
անկողինս, ճիշդ քուկինիդ հանդիպակաց
կողմն է, գրեթէ քովէ քով, սա բարակ
միջնորմով միայն զատուած: Երբոր ինծի
պէտք ունենաս, նոյն իսկ գիշերը, պատին
ձեռքով թեթեւ հարուած մը տուր եւ ես
կը հաննիմ:

Իր անառակ ու վառվռող աչքերը
կը ստորագծէին ու կը սրբագրէին իր բե-
րանէն ելած բառերուն նշանակութիւնը
եւ կը զգայի որ, «նոյն իսկ գիշերը» այդ
պարագային, «մանաւանդ գիշերը» պէտք
էր հասկնալ:

Միւս կողմի սենեակին մէջ, իր պղ-
տիկ մանչը եւ ծերունի հայրը կան: Վեր-
նայարկը սպասուհին կը պառկի: Վարի
յարկն ալ, ինծի պէս երկու ուրիշ վար-
ձակայներ ալ կան, որոնց մէկը շարաթը
երկու գիշեր միայն կուգայ, անծանօթ
կնկան՝ մը հետ, արշայոյսէն առաջ միկ-
նելու համար, միւսն ալ, գործէ քոչուած
եւ մէկ թեւը արկածի մը մէջ վրայ տը-
ռած մարդ մը, որ իր եկամուտովը կապ-
րի հիմա, անաչխատ ու հանդարտիկ:

Երկու օր վերջը բաւական կազդուր-
ուած եմ եւ կրնամ ելիլ դուրս, պտրտիլ
քաղաքին հետաքրքրաշարժ, զանազան
մասերը: Բայց երբեմն տենդ կուգայ վը-
րաս նորէն եւ տենդ չունեցած ատենս
ալ սաստիկ կը մսիմ որչափ ալ տաք ըլ-
լայ օդը: Մանաւանդ գիշերը, սենեակիս
մէջ, որչափ ալ տաքցնենք, անկողինս
գերեզմանի մը պէս պղտ կերեւայ աչքիս
եւ աւանաներու ճերմակութենէն սառու-
ցիկ ցրտութիւն մը կը ժայթքէ: Հետեւ
եալ առտուն տանտիրուհիս կը գան-
գատիմ:

—Նոյն բանը ինծի, կը պատասխանէ:
Ի՞նչ կուգէք, հոս միշտ ասանկ է կը շա-
րունակէ. Հիւսիսային ծովուն, մասախուզ
ներուն, հովերուն, փոթորիկներուն շատ
մօտիկն ենք: Ոչ միայն քաղաքը, այլ
ամբողջ régionը ծովին մակերեսէն բուլթ
մը վեր չէ եւ գիշերը մանաւանդ, շատ,
չափէն աւելի շատ խոնավ է, նոյն իսկ
ամառուան այս ամիսներուն մէջ: Ատոր
համար է որ, հոս ըմպելիքը ու սէրը այն-
չափ շատ ու շուտ կըսկսին գործածել,
կաւեյցնէ խնդալով: Եւ մէկէն ի մէկ
տրտում ձեւ մը առնելով, ես ոգելից ըմ-
պելի շատ քիչ կը գործածեմ, եւ ես գի-
տեմ թէ ինչպէս կը մսիմ, խեղճ ամու-
սինիս մեռնելէն ի վեր:

—Եթէ առաջ չէիք մսեր, աղէկ բան:
Մեղք որ ես ալ ոգելից ըմպելիք չեմ
գործածեր:

—Մաթէմատիքի մէջ երկու կէսեր
ամբողջ մը կը ձեւացնեն, եւ ամուսնա-
կան աշխարհի մէջ, երկու ցուրտեր՝ մէկ

տաք, կը յարէ, աչքերուն խորը չարածճի ու արագ փայլակ մը շողացնելով:

— Բայց պատերը պէտք է հաշիւի առնել, կրտսմ խնդարով ու խալներով, բան մը ըսած ըլլալու համար:

— Պատը վար առնելը ամէնէն դիւրին բանն է, կրտս պարզ բմծիծաղով մը եւ այդ առտուն աւելի գորգուրանքով, բերանս կը զնէր կարապախան մեղրոտ հացի խուշիկ պատառները եւ դգալ դգալ կը խմցնէր կաթով սուրճս, ինչպէս կընեն տկար պղտիկ տղեկի մը, թէեւ ես՝ առողջ օրացած, ալ պէտք չունենայի իր այդ հագածութեան:

Իրիկուան եկայ որ իր անկողինը, իմ ննջասենեակս փոխադրուած էր, ինք խիստ տարրական արդու դարձիւ էր ու իմ դարմացական նայուածքիս առջեւ:

— Պատը վար առի կը պատասխանէր անվրդով, աչքերը քթթելով:

Ու քիչ ետքը, երկու կէսեր ամբողջ մը կը կազմէին կամ երկու ցուրտեր՝ մէկ տաք:

Բ.

Քանի մը օր ետքը, քարափներուն վրայ պտըտելու վրայ եմ: Կերկնամ մինչեւ անդիի ծայրը, ուր ալ գրեթէ մարդ չիկայ: Յոգնած եմ եւ կը նշմարեմ աւելի հեռուն, գետին ճիշդ եզրը, փայտէ նրստարան մը, որուն վրայ դեռատի կին մը նստած մրափելու երեւոյթ մը ունի: Ես ալ կը նստիմ եւ լրագիրս կարդալու կը պատրաստուիմ, երբ անգամ մը կնկանը

երեսը կը նայիմ, ինչ տեսակ բան ըլլալը հասկնալու համար եւ քիչ մըն ալ դարմանալով, այս ամառի անկիւնը իր միամիտակ դռնուելուն համար: Ապշած կը մընամ, երբ կը տեսնեմ որ երեսներէն արցունքները հեղեղի պէս կը վազեն: Ով գիտէ ինչ ունի Բայց սիրտս չըլլար եւ կը մօտենամ: Ան կարեւորութիւն անգամ չի տար եւ կարծես չիմանար հոն ըլլալս: Անդիի կողմը պահարան մը՝ վրան անխուսափելի Mr. le Commissaire-ով, քովը մէկ երկու ֆրանքի նիքել եւ օքսիտէ ժամացոյց մը ու ձեռնոցներ: Խենդութիւնս կը բռնէ եւ առանց խորհելու, անոր ձեռքը կառնեմ ավերուս մէջ: Բանուած թաշկի. նակ մը ջուրերուն մէջն է:

— Ինչ կայ, ինչ ունիս, կը հարցնեմ խանդակաթ մտերմութեամբ մը, իր սառած ու թաց ձեռքը սեղմելով:

Միւս ձեռքով աչքերը կը սրբէ, կասկածոտ նայուածք մը կը նետէ վրաս եւ յետին հծծիւնի մը մէջ գողգողացող իր վարի շրթունքը ներս քաշելով մօ.

— Էսքոն պիտի նետուիմ, կրտս, անկեղծ ու դառն խոստովանութիւն մը ըսնող մեղաւորի մը շեշտով:

Սիրուն աղջիկ մըն է, խարտեաչ ու գեղակաղմ, ծայրայեղ նիհարութիւնով մը ու խորշացած աչքերով, որոնք երկար մարտիրոսութիւն մը կը մատենեն: Իր հագուածքին մէջ խնամք մը կայ որ հակառակ վարժուի մը ըլլալուն, ազնուական հով մը կուտայ իրեն: Montant-rabattu

օձիք ու թեւոցներ, ձիւնի պէս ճերմակ ու մաքուր, սեւ ծաղկեկար, կարմիր մուարէ քրավսթ մը ու դեղին կօշիկներ, պատանիի մը պիտի նմանցնէին զայն, եթէ իր խիստ փափուկ շնորհ, նրբին ու բարեձեւ կազմուածքը եւ առատ crinièreը չըլլային: Հոլանտացի է, սիրային խնդիրի մը պատճառով ստիպուել է լքանել իր ծննդավայրը ու ծնողքը եւ հոս, ծանօթ ընտանիքի մը քով վարժուի: Է: Հոս, նոր խնդիր սիրային, տունին տղուն հետ, որ տարի ու կէս մը կը տեւէ եւ նորէն ինքզինքը կուտայ corps et âme: Նորէն նոյն վերջաւորութիւն, տղան ուրիշին նշանուելու աղջիկը դուրս են ըրեր տունէն: Եւ այս անգամ անկումը այնչափ ուժով եւ զառիթափ այնչափ սեպ է որ, կըզգայ թէ այ մատ մը միայն կայ զլորելու տիղմին: մէջ եւ աւելի նախամեծար կը համարէ թաւալիլ Էսքօի տղու տըրերուն մէջ: Ժամերով կը խօսիմ, կը քարոզեմ կը ջանամ համոզել: Կըզգացնեմ մեծահարուստ մը ըլլալս իրեն գթացած ու համակրած ըլլալս, ալ միշտ Պելժիքա ապրելու մտադրութիւնս, կը հրաւիրեմ զինքը չիլուսահատիլ ու կը խոստանամ իրեն համար ընել ձեռքէս եկած: Յոյսի ժպիտ մը կը ճառագայթէ իր դէմքին վրայ, եւ կըզգամ որ սիրային յուսախաբութեան չափ ալ ապրուստի դժուարութիւնն է որ զինքը մղած է այդ յուսահատ որոշումին:

Տունս չեմ կրնար տանիլ զայն, ինչու որ հոն engagé եղած եմ արդէն եւ խրն:

«Ծ Ա Ղ Ի Կ» Ի Թ Ե Ր Թ Օ Ն Ը (9)

Ա Ն Ո Ւ Չ Բ Ս

(Վ Ի Պ Ա Կ Թ Ո Ւ Ի Կ Ե Ն Ե Ֆ Ի)

ՈՒՉՈՒՆ չենք, բայց կրնայ ըլլալ որ թեւեր բուսնի մեր վրայ, ըսի:

— Ի՞նչպէս:

— Կեանքը ձեզ պիտի սորվեցնէ, դպրոցում:

Ներ կան որ զմեզ այս երկրէն կը բարձրացնեն, անհոգ եղէք, դուք ալ թեւեր կ'ունենաք:

— Դուք ունեցած էք արդէն:

— Ի՞նչ ըսեմ, ինծի կը թուի թէ դեռ իմ թռիչքս չեմ ըրած մինչեւ հիմա:

Անուշքա այս անգամ ալ մտածեցի մտայ:

Դեպ ի իրեն հակեցայ:

— Պարել գիտէք, հարցուց ինծի մէկէն ի մէկ:

— Այո՛, պատասխանեցի, քիչ մը զարմացած այս հարցումէն:

— Այն ատեն, շուտով եկէ՛ք: Նըբորմէս կը խնդրեմ որ մեզի վալս մը նուագէ: Կ'ենթադրենք որ մեր թեւերը բուսած են և թէ միջոցին մէջ կը թռնին:

Դեպ ի տունը վաղեց, ես հետեւեցայ իրեն և հազիւ քանի մը վայրկեան անցած էր երբ կը

դառնայինք արդէն պղտիկ սենեկին մէջ Լանդերի վալսին նուագով: Անուշքա շատ շնորհակտ ձեւով մը եւ եռանդեամբ կը պարէր. չեմ գիտեր ինչ կանացի հրապոյր մը երեւցաւ յանկարծ իր կուռական դէմքին վրայ: Երկայն ատեն ետքը ձեռքիս վրայ կը դգայ իր նուրբ մէջքին տպաւորութիւնը, երկայն ատեն զգացի իր արագ շնչառութեան ինծի մօտիկնալը և կ'երազէի այն մթնին աչքերուն անշարժ և կէս մը գոց իր տեղայն բայց յուզուած դէմքին վրայ որուն շուրջը բուրբուռաւէտ մաղբրու խոպոպիկներ կը թռչկոտէին:

Ժ.

Ի՞նչ օրը շատ լաւ անցաւ: Տղաքներու պէս զուարճացանք: Անուշքա պարզ և սիրուն էր. Կակին զուարթօրէն կը գիտէր զայն, շատ ուշ մեկնեցայ: Երբ Հոնոսի կէսին հասանք խնդրեցի նաւավարէն որ թողու նաւակը հոսանքին: Մերուսնին թիակները բարձրացուց և վեհաշուք գետը մեզի քնց: Շուրջ մը նայէի, մտիկ կ'ընէի, կը յիշէի... Մէկէն մեծ խաւով մը զգացի սրտիս մէջ: Զարմացած՝ աչքերս բարձրացուցի դէպ ի երկինք:

Ամբողջ երկինքը կարծես կը շարժէր, կը բաբախէր, կը սարսուռ... դէպ ի գետին ծռեցայ, բայց հոն ալ ցուրտ և մթնին ջուրերը կը գողգողէին: Ամէն բան անհասկնալով վրդովմունքէ մը խուլուած կ'երեւային և ասով իսկ իմ յուզումս կ'աւելնար. նաւակին եզերքին կը թնեցայ... հովին միմունքը ակամջին մէջ, ծփծփալը ջուրին որ նաւուն ետեւէն կ'սփռուէր, զիս կը գրգռէին և արիքներուն ցուրտ լանջը չէր զովացնէր գեթ, գետեզերքին մօտ ստիպ մը սկսաւ երգել և այդ մեկանուշ ձայնին քաղցրութիւնը հոգիս լեցուց որանչելի և սրբող թոյնի մը պէս: Աչքերս արցունքով լեցուցան բայց այս արցունքները առանց

պատճառի յուզմունքի մը արգիւնքը չէին. ինչ որ կ'ըզգայի՝ տարտամ տենջանքներու անորոշ վրդովմունքը չէր... Անիկա գերազգեալութիւնը չէր հոգիի մը որ ամէն բան գրկել կ'ուզէ որովհետեւ կը հասկնայ և կը սիրէ ինչ որ գոյութիւն ունի, ո՛չ երջանկութեան ծարաւը վառուած էր իմ մէջս, դեռ չէի կրնար զայն որոշել՝ բայց երջանկութիւնը, մինչեւ յափառացում՝ ահաւատիկ թէ ինչ կը տենջայի, թէ ինչ կ'ուզէի եռանդով... Սակայն նաւակը կը շարունակէր հոսանքն ի վար իջնալ և ծերունի նաւավարը կը մրափէր թիւրուռ վրայ հակած:

ԺԱ.

Հետեւեալ օրը Կակինին երթալու համար դուրս ելած պահուս չէի հարցունք ինքզինքիս թէ արդեօք Անուշքան կը սիրէի, բայց չէի դադարի անոր վրայ մտածելէ, անոր կեանքովը շահազրգուելէ, մեր անակնկալ մերձեցումէն ու բախէի. կ'ըզգայի որ երեկուրէն ի վեր միայն կըցած էի հասկնալ զայն, մինչեւ այն ատեն ինձմէ խրտուած էր. հիմա որ վերջապէս ինծի կը յայտնուէր իր խկութեան մէջ ինչ որանչելի լոյս մը կը պարփակէր իր պատկերը, ինչչափ նոր էր անիկա և ինչե՛ր կը խոստանար:

Այսպէսով կը հետեւէի ճամբան ուրկէ այնքան անգամներ անցած էի ամէն անգամուն աչքերս ուղղելով ճերմակ տունին որ հեռաւորութեան մէջ կ'երեւար, բնաւ չէի խորհեր ապագային նոյն իսկ վաղուան վրայ չէի մտածեր. երջանիկ էի:

Երբ սենեակը մտայ՝ Անուշքա կարմրեցաւ, նըշմարեցի որ նորէն արգելադրող խոստած էր բայց իր դէմքին արտայայտութիւնը չէր ներդաշնակուել իր հագուածքին հետ, անիկա տիպէր էր: Ես ես որ կը հասնէի բարձրովին զուարթ... կարծեցի

դիրը կրնայ գէշ հանգամանք մը առնել ու նոյն իսկ անհանգստութիւն պատճառել ինծի, հակառակ անոր որ երկու կիներն ալ կամքիս վերջին աստիճան հլու են ու համակերպող, Եւ յետոյ, տեսակ մը փառասիրութիւն կրգգամ, փառասիր արարգրմանի մը մէջ տեղաւորելով այս նոր հոմանունիս, որ հիմա, փոխանակ էսքօի մէջ խղղուելու, թիավարելու կուգայ հոն ամէն իրիկուն, երբ ես կը լողամ իր մակոյկին քովն ի վեր, ընկերներու հետ Սա, չէք կրնար երեւակայել, ինչ մոլեկան ու գիւային սաստկութիւն որ կայ մահը մօտէն տեսած յուսահատի մը երախտագիտութիւնով, ապրելու հրճուանքով, ու երկնային հրապուրանքով առլի յիմարտական այդ սիրոյն մէջ, Որչափ ալ ապրիմ, ոչինչ պիտի գտնամ բազդատելու, վիրաւոր սրտի մը բռնն ու անյատակ այն ծարաւին, որ խելայեղ ցանկութիւններու ու ցնցումներու ցանցին մէջ կը պարուրէ մարմինդ ու հոգիդ: Մահուան սարսուռը կը քամէր կարծես ներսս, որ կը խայտար ու կը նուաղէր անօրինակ ու խիստ այդ զգալութեան ճնշումին տակ, Այդ ամէնէն դուրս կըզգամ որ վայրկեան մը Նախախնամութեան դեր կատարած եմ եւ անհունապէս զօհ եմ:

Երեք օր է որ տուն գացած չեմ: Երբորդ գիշերը ժամը մէկին կը հասնիմ հոն. կը տեսնեմ որ յամարը վառած է դեռ սենեակիս մէջ եւ տանտիրուհիս անքուն կը հսկէ, հաւանօրէն երեք գիշեր, իրա-

նոյն իսկ նմարել որ իր սովորութեանը համեմատ փախչելու վրայ էր բայց թէ ինքն իր վրայ բռնա-նայով, մնացած էր: Այսին կը գտնուէր այն գրգռման մասնաւոր վիճակին մէջ որ միւլեգնութեան տագնապի մը պէս երեւոն կուգայ dilettantներուն մէջ երբ կ'երեւակայեն բնութիւնը բմբռնած և գրաւած ըլլալ անմիջապէս:

Ոտքի վրայ էր խառնակ մագնիզով, բոլորովին գոյնեղով ուղտոտուած կտակ մը առաջը և աջին ձախին տալով վրձինի լայն հարուածներ: Գլխու անանկ շարժումով մը բարեւեց զիս որ գրեթէ վայրենի բան մը ունէր, քանի մը քայլ ետ գնաց, աչքերը կէս մը գոցեց և յարձակեցաւ նորէն պատկերին վրայ: Զգուշացայ զայն զբաղեցնել և գացի Անուշաբին մօտ նստիլ, իր մութ աչքերը յամբօրէն դարձան իմ կողմիս:

— Այսօր երեկուան պէս չէք ըսի, ի դուր զայն փայտեցնել տալու ջանալէս ետքը:

— Զիշդ է, նոյնը չեմ, պատասխանեց ինծի ծանր և խուճալով մը: Բայց ատիկա բան մը չէ: Ըսէ չկրցայ քնանալ, բոլոր գիշերը մտածեցի:

— Ի՞նչ բանի:

— Ա՛հ Աստուած, շատ մը բաներու, տղայու թեւէս մնացած սովորութիւն մըն է, այն ժամա-նակներէն երբ մօրս քով կ'ապրէի:

Մեծ ջանքով էր որ արտասանեց այս վերջին բառը բայց նորէն կրկնեց:

Երբ դեռ մօրս քով կ'ապրէի... Ինքզինքիս կը հարցնէի թէ ինչո՞ւ համար մեզմէ ոչ ոք չգիտեր թէ ինչ պիտի գայ գիտուն և ինչ է պատճառը որ վտանգ մը նախզգալով իսկ կարելի չէ անկէ ազատիլ: Եւ ինչո՞ւ նաև բոլորովին ճշմարտութիւնը չենք կրնար ըսել: Երբ մտածէի նաև այս գիշեր թէ պէտք է որ զարգանամ, թէ բան մը չեմ գիտեր. նոր դաստիարակութեան մը պէտք

բու վրայ Բնաւ մեղադրանք, բնաւ բարկութիւն: Ընդհակառակը, իրաւցնէ մայր իրկի մը պէս ներողամիտ նայուածքով մը կը շրջապատէ, կը շոյէ զիս եւ անցեալը մոռնալով, վերադարձէս գոհ երեւոյթ մը ունի:

— Շատ մեղադր մի՞նակդ, կը հարցնեմ անգութ ու ծաղրական չեչտով մը:

— Ո՛հ այո, կը պատասխանէ, բայց հոգ չէ, կը բաւէ որ դուն չի մօիս. կաւելցնէ պաշտելի համակերպութիւնով մը:

Եւ աչուրնիս կը փակենք երկարատեւ համբոյրի մը մէջ, որ նորէն երկու կէսերով ամբողջ մը կը կազմէ:

Գ.

Յորեկները ընդհանրապէս հոլանտացի սիրուհիիս քովն եմ, որ զիս կը պաշտէ քիչ մը բռնն ու բռնաւոր սիրով մը: Գիշերները խելօք ազու մը պէս տունս կը դառնամ ուր Պելթ տանտիրուհիս սիրտս գրաւած է իր հեզ, համբերատար ու խնամատ բնաւորութիւնով: Սա չունի միւսին յուսահատական խենդ թափը ու նորէն աշխարհ եկածի անհաշիւ հեշտասիրութիւնը, բայց իր հանդարտ ու բոլորանուէր սիրոյն մէջ կը զգացուի վերջալոյսի տարտամ տրտմութիւն մը, որ համբոյրները աւելի զգլխիչ, սարսուռները աւելի տառապագին եւ գիրկընդխառնումները աւելի երկարատեւ կ'ընէր: Սէրսը միշտ ինչ-իշտ անանկ անպատում երանութիւնով լեցուն երեւոյթ մը ունի որ ուրախ կըլլայի մէկու մը այս աստիճան իրական

ունիմ և շատ գէշ կըթուած էի, ոչ գծագրութիւն սովորեցայ, ոչ դաշնակ. հազիւ թէ կարել գիտեմ. ոչ մէկ տաղանդ ունիմ, շատ ձանձրանալի ըլլալու եմ:

— Ինքզինքնուր համար անիրաւ էք, պատասխանեցի, բաւական կարգացած էք և ձեր սրտ-մրտութիւնովը...:

— Ես սրամիտ եմ... հարցուց անանկ միտ-միտ հետաքրքրութեամբ մը որ չկրցայ խղալու բռնել:

— Եղբայրս, ըսէ՛ սրամիտ եմ, հարցուց կա-կինին:

Անիկա չպատասխանեց և շարունակեց նկարելու եռանդով, յաճախակի վրձին փոխելով և ձեռքը շատ բարձրացնելով իւրաքանչիւր վրձինի հարուածին:

— Երբեք չեմ գիտեր թէ ինչ ունիմ գլխուս մէջ ըսաւ Անուշաբ միշտ մտածկոտ երեւոյթով: Երբեք, կ'երգնում, կը վախճամ ինքզինքէս: Ա՛հ կ'ուզէի որ... իրա՞ւ է թէ կիները պէտք չէ շատ կարգան:

— Շատ կարգալը անհրաժեշտ չէ բայց...:

— Ըսէք ինծի թէ ինչ պէտք է կարգամ, թէ ինչ պէտք է որ ընեմ. ամէն բանի մէջ ձեր խորհուրդներուն պիտի հետեւիմ աւելցուց, դէպի ինծի դառնալով եռանդագին վստահութեամբ մը: Անմիջապէս չգիտցայ թէ ինչ պէտք է պատասխանեմ:

— Զճմարտիւ, չէք վախճար որ ինծի հետ շատ պիտի ձանձրանաք:

— Ինչ տարօրինակ կտակած:

— Ա՛հ լաւ, շուրջակալ եմ այդ բառին համար ըսաւ Անուշաբ ընդհակառակ կը վախճայի որ իմ ընկերութեան պիտի ձանձրանաք:

Եւ իր պզտիկ ջերմագին ձեռքով իմինս սեղ-մեց:

Երջանկութիւն կարենալ պատճառելուս համար:

Շաբաթ մըն ալ ասանկ անցած է: Դանի գիշեր է Académie des billards կերթալ միտակս: Սա գարեջրատուն մըն է խիստ ընդարձակ, ուր ձմեռը երբ Սքաւան կը բացուի, ծայրէ ծայր, վերնայարկը ու վարը, գնդամուղ կը խաղան, մէկ ու կէս երկվեցեակ սեղաններու վրայ, չի սեպեւ լով ուրիշ թղթախաղերը, նարտը, սոմի-նօն: Իսկ ամառը, պզտիկ բեմ մը կը կազմակերպեն գետնայարկի ընդարձակ սըրահին խորը ուր ամէն տեսակ երգչուհիներ, կայթուհիներ, դերասաններ, նորութիւններ կուգան կերթան եւ զուարճալի պէսպիսութիւն մը կ'ընծայեն գարեջրատան յաճախորդներուն: Տեսալ մը ամառնային Սքաւա աս ալ, որ միտին տէրօջը կը պատկանի: Բոլոր կիսաշխարհիկներու, հոմանունիներու, կասկածելի բարքերով կիներու, viveurներու, անառակ տղաքներու, vieux marcheurներու սիրելական համախմբաւայրն է ան:

Ընդհանրապէս էրիկ մարդու մը ընկերակցութիւնով է որ կուգան հոս, նոյն իսկ ամէնէն համարձակ ու թեթեւաբարոյ կիները, բաց ի քանի մը յարգէ ինկած grisetteներէ, որոնք եթէ գան ալ շատ չեն կենար ու կառնեն կը քայլին յուսա-բեկ, ներկաներուն ծաղրանքին նեղուած: Ասոր համար է որ, էրիկ-կնկան խաբականքը տուող զոյգերու բազմութեան մը մէջ, հազիւ դեռահաս երիտասարդներու

— Ինծի նայէ՛ Ն... գոչեց կակին այս վայր-կեանին այս գոյնը քիչ մը մութ չէ՞:

Իրեն մօտիկցայ, երիտասարդ աղջիկը ոտքի ելաւ և հեռացաւ:

ԺԲ.

Ժամէ մը ետքը վերադառնալու գրանը սե-մին վրայ և ձեռքի նշանով մը ինծի կանչեց:

— Մօտիկ ըրէք, ըսաւ ինծի, եթէ մեռնիմ, ցաւ պիտի զգա՞ք:

— Ինչ եղական մտածում մը ունիք այսօր գո-չեցի:

— Կ'երեւակայեմ որ երկար ատեն չպիտի ապ-րիմ: Երբեք ինծի կը թուի որ ամէն բան շուրջս հրաժեշտ կուտայ ինծի: Աւելի աղէկ է մեռնիլ քան թէ ապրել այսպէս...: Ա՛հ այդպէս մի' նայիք ինծի ձեզի կ'ապահովեցնեմ թէ չեմ կեղծեք կոր, ապա թէ ոչ պիտի սկսիմ ձեզմէ վախճալ:

— Ուրեմն արդէն վախճա՞ք ինձմէ:

— Եթէ տարօրինակ կ'երեւամ ձեզի մի' ամօ-թէք զիս, տեսէ՛ք արդէն այլ ևս չեմ կրնար խնայալ...:

Անիկա տխուր և մտահոգ մնաց մինչեւ երե-կոյթին վերջը: Զէի կրնար հասկնալ թէ ինչ կ'անցնէր իր մէջ. իր աչքերը կը կենային յաճախ իմ վրաս. սիրտս կը սեղմուէր այս առեղծոճա-յին նայուածքին ներքեւ: Անիկա հանդարտ կ'ե-րեւէր այլ սակայն աչքերս իր վրայ սեւեւելով հազիւ ինքզինքս կը բռնէի երթալ իրեն ըսելու համար որ իր վրդովմունքը զպէս: Յուզմունքով կը գիտէի զինքը. մասնաւոր հրապոյր մը կը գրու-նայի իր դէմքին վրայ տարածուած տփուկութեանը և իր անորոշ շարժումներուն երկչոտու-թեանը մէջ:

(Շարունակելի)

պղտիկ խմբակներ կը կազմուին, որոնք ասոր անոր մէջթիւսին կամ երգչուհիներուն աչք տնկելով կամ խօսք նետելով ժամանակ կանցընեն: Երկու գիշեր է որ, չըլլալիք բան, խիստ մատաղատի ողջիկ մը, որ մարապետներու դպրոցէն դեռ նոր ելածի ղէմք ու ձեւեր ունի, հակառակ վրանքաց արգելադրութեան ու նենալու իր բռնի ճիգերուն, միս մինակ կուգայ, կը նստի, կը խմէ, խաղերուն կը հետեւի, առանց խնդալու, տոանց խոսելու, առանց պոչ խաղցնելու: Այ գիւրին է երեսակալել որ, երրորդ իրիկունը, բոլոր վաւաչող երիտասարդները շուրջը առած են անոր եւ ամէն տեսակ անպատշաճ ականարկութիւններ, անամոթ առաջարկներ կը սահեցնեն անոր ծոծրակն ի վար եւ սուկայն ան, հակառակ իր խիստ պղտիկ ու թերեւս անփորձ տարիքին մազի չափ կարեւորութիւն չի տար: Ես, քիչ մը հեռուէն կը հետեւիմ հետաքրքրական այդ տեսարանին եւ ինքնիրենա կը խնդամ, կատուներու սիրալին զրուակի մը ներկայ ըլլալու պէս: Բայց կերեւայ որ այդ սովորական ղէմքերուն ու աւելի խաղըրութիւն հանելու տրամադիր տղ երիտասարդներուն մէջ, քիչ աչքի զարնող հանգամանք մը չունի իմ հարուստ օտարականի լուրջ երեւոյթս: Եւ այդ, ապահով եղէք որ միակ բանն է, կնկան մը միտքին մէջ, նժարը դէպի ձեղի հակեցնող, մանաւանդ նմանօրինակ միջավայրի մը մէջ, Փորձով գիտեն անոնք որ, օտարական մը միշտ անկուշտ, միամիտ, առատածիտ կըլլայ, եւ գէթ իմ մասին, ատկեա սխալ կարծիք մը չէր:

Մասնաւոր ուշադրութիւնով ինծի կը նայի դեռատի աղջիկը, եւ հակառակ կարեւորութիւն չիտալուն, անառակ տղաքներու այդ հոյլին անհանգիստ ըլլալը կուղէ հասկնել ինծի: Տղաքները, անպատկառ ու քիչ մըն ալ նախանձոտ, զիս ալ կըսկսին ծաղրել: Այդ պահուն տարիքոտ երգչուհի մը, հինցած եղանակ մը կը մօտայայ: Միջնադարէն առաջ վերջին թիւն է աղ: Ժամացոյց կը նայիմ: Մանկամարդ պէրուհիին աչքերուն մէջը կը յառեմ ծակող նայուածքով մը եւ գաւազանս խաղցնելով, ու ոտքերս գետինը քսելով արհամարհոտ ու կոխի գրգռող կերպով մը, կանցնիմ մօտացող պարոններու շարքին մէջէն եւ դուրսը դրանը առջին կը սպասեմ վայրկեան մը: Պղտիկ կնիկն ալ ոտքի կելլայ, ինձմէ անմիջապէս ետքը, այն պահուն իսկ, երբ երգչուհին իր երգը աւարտելով մեկնելու վրայ է: Մօփահարութիւնները ճիշտ ատենին կը հասնին խափանելու համար բարկացած երիտասարդներուն ծաղրական ցոյցերը եւ կատաղի ոտնահարումները, մեր միաժամանակ մեկնումին դէմ:

Քով քովի կը քայլենք հիմա դուրսը եւ հետը չի խօսիլը ապուշութիւն մը պի-

տի ըլլար: Թեւ իր մտնամ, ան ալ կը ժպտի: Պղտիկ ու հանդարտիկ դարեջրատուն մը կը մտնանք ու անկիւն մը տեղաւորուած կը խօսինք: Մասնաւոր գեղեցկութիւն մը կամ տգեղութիւն մը չունի, բայց խարտեալ է, մաքուր է, ձերմակ ու փափուկ մորթ մը ունի ու կապոյտ խոշոր աչուրներ: Ամէնէն աւելի իր տարիքի պղտիկութիւնը ու մարմինին թարմութիւնն է որ բուն տպաւորութիւն մը կընեն վրաս, ես որ քիչ մը յոգնիլ սկսած եմ տարիքոտ տանտիրուհիէս եւ սիրալին յարաբերութիւններուս մէջ դեռ չեմ վայելած այս աստիճան թարմ ծաղիկ մը: Հատուալ չիգար որ այդչափ գիւրին կերպով իմ տրամադրութեանս տակ ինկած ըլլայ ան:

Քանի որ առաջ, քարափներուն վրայ, բազմութեան մէջ սլքտացած տոնոս, վեր ի վերջ կը յիշեմ տեսած ըլլալ այդ աղջիկը որ իր այդ մեղեդոյն պոռոտ արգելադրող եկած էր ծերունի մը ճամբելու, Ամերիկա մեկնելիք չոգենալի մը կամրջակին վրայ: Ծերունին յուզուած կուլար, ինք՝ անպատկառ կը խնդար: Այդ մասին բան մը յայտնի չեմ ընել եւ կը ձգեմ որ իր պատմութիւնը ինք բնէ: Կը տեսնամ որ հետզհետէ իրարու յաջորդող գաւաթներուն առաջ բերած մտերմութեան մէջ ամէն բան կը խօստովանի ինծի, ծայր աստիճան անկեղծութիւնով ու առանց մասնաւոր փոյթի, զայն իրեն ի նպաստ ձեւակերպելու համար: Հայր չունի, մայրն ալ առած քալած է տարիքով իրմէ պղտիկ մարդու մը հետ: Քոյրը ամուսնացած է Սրաի մէջ, րազմաթիւ գաւաթներու տէր է եւ նեղութեան մէջ: Հեռուէն աղգական մը, Պրազիլիայի մէջ հարստացած ու առանցյալ, կինը ու միակ զաւակը հոն թողած, Եւրոպա եկած է, քսան տարիէ ի վեր եւ բոլոր հեշտութիւններուն բաժակը քսած է: Ան է որ, իր պղտիկ տարիքին մէջ որբ մնացած ատենը, իրեն տէր եղած եւ մարապետներու զիշերօթիկ վարժարան մը դըրած է, ստանձնելով անոր բոլոր ծախքերը եւ զայն մեծահարուստի մը աղջկան պէս մեծցնելով մինչեւ տասնըոս տարու: Նշանաւոր ծեր շնացող մըն է (vieux marcheur): Յայտնի է որ մասնաւոր նկատումով մը մեծցնելու վրայ էր իր հեռաւոր ու դեռատի աղգականուհին: Օր մըն ալ, չի գիտցուիր ինչ պատճառով, կամ ինչ թաքուն աճապարանքով, դպրոցէն կը հանէ աղջիկը, կիսատ կըրթութիւնով մը եւ ձմեռը կառնէ կը տանի իրեն հետ Ռիվիէրաի գեղածիծաղ ամիւրուն վրայ, վայելելու համար անոր առաջին սէրը, սր, աւաղ իր վերջինը պիտի ըլլար: Թերեւս ատոր համար էր որ փութացած էր խել զայն իր անմեղութեանէն եւ ճաշակել իր վերջին ակոսանքով, եւ կամ այդ քիչ մը դեռ կարծր ու

չստ քաղցր պտուղն էր որ պատճառ եղաւ իր վերջին ակոսանքուն կոտորելուն ու թափելուն: Գաղտնիք:

Անկէ վերջը, երկու տարի անընդհատ անտանելի կեանք մը տպրեցան մէկտեղ, զանազան մարաքաղաքներու ու զբօսանքի կեդրոններու մէջ: Ամէն տեսակ ճոխութիւններով, ազամաններով զիւրակեցութիւնով կը յղիւղէր զայն, ծեր պաշտպանը, բայց ան, բնութիւնով արդէն խել ու շար, իր կիսկատար ուսումնաւորէն ու նոյնչափ կիսատ մնացած վայելքէն աւելի դառնացած, գոխոյին չարչարանքներով կը տագնապեցնէր խեղճ ծերունին, քաւել տալով անոր բոլոր դորածած մեղքերը, ու ատոնց փոխարէն, ալ աւելի մեծագին նուէրներով, ներողամտութիւնով ու համբարութիւնով կը ջանար ընկճել զայն: Վերջերս Ամերիկայէն հեռագիր մը գուժած էր մահը իր մէկ հատիկ տղուն որուն երեսը տեսած չէր քսաներկու տարիէ ի վեր: Գործերն ալ անյաջող կերթալին եւ իր ներկայութիւնը անհրաժեշտ էր հոն: Մեկնած էր ու գելով հետը տանիլ իր դեռատի աղգականուհին, բայց ան չէր գացած, նախ որովհետեւ չէր ուղած հեռաւոր ու անծանօթ տեղանք երթալ, յետոյ ցաւցնելու համար ծերունին սիրտը եւ ազատ մնալու համար հոս, իր երկիրին մէջ, ու գաղթ ընելու կարող, վերջապէս, առանց խնամակալի: Ծերունին, կրցածին չափ հոգալէն վերջը, անոր ծախքերը քանի մը ամսուան համար, խոստացած էր վերադառնալ նոյնչափ ատենէն իր բովանդակ հարստութիւնը բերելով իրեն:

Գիտցէք որ չոգենալ պիտի չերթայի աղջերթի, կըսէ ինծի, եթէ այդ վերջին խոստումը բրած չըլլար: Խեղճ մարդը, հակառակ ալ ինծի պէտք չունենալուն, չէր կրնար բաժնուիլ ինձմէ: Նոյն իսկ, երբեմն բարեմիտ հօր մը սղա աչք կը գոցէր, երբ գիշերներ ամբողջ կը բացակայէի տունէն, կամ երբ ցորեկ տեսն փողոցը երիտասարդի մը հետ տեսնար գիս, անգիւր փողոցը կը մտնար եւ կաներեւութեանս: Մօթէքարլօի, Սրաի մէջ իր հարստութեան կէսը փճացուցի, բայց բերանը անգամ չի բացաւ: Երբոր տունս գաս պիտի տեսնաս թէ ինչե՞ր քրած է ինծի համար եւ սակայն ես հաճոյք կըզգայի զինքը ծեծելով... Դէ, ան իմ կեանքս խորտակած է, ես այդչափ մը պիտի չընէի՞ իրեն:

Գիտով պէտք էր ըլլալ այս տեսակ բաներ ինծի խօսելուն համար, եւ ես գիտով պէտք էի ըլլալ, կամ գէթ իր մէկ տարօրինակ ու վտանգաւոր հմայքին եւ թակայ եղած պէտք էի ըլլալ, որ այդ բոլոր այլանդակութիւնները խելէ ետքը, նորէն հետեւեցայ իրեն եւ գիտովի զղլխիչ ու անգիտակից գիշեր մը ու սէր մը ապրեցանք մէկտեղ, մեծահարուստ ծերուն-

նիկին հրաշալիորէն յարգարուած ննջասեն-
եակին ու անկողինին մէջ որոնք առա-
գաստի հովեր ունէին դեռ իր գերազանց
անկեղծութիւնը, նորածիլ ծաղիկի թաւ-
շաւին թարմութիւնը ու հրեշտակային
ժպտոր գերի բրած էին զիս: Իր բովան-
դակ մարմինն ու վայելքէն կ'արտարու-
րէր խոնկ պտուղի այն թթուութիւնը՝ որ
ակոսաներդ կ'առնէ, եւ որ անգամ մը
խածուած ըլլալուն համար չէ որ նուազ
համով պիտի ըլլար:

Գ.

Երեք այս պաշտօնական սիրունիներէս
դուրս, դեռ ունէի վայրկեանական հանգի-
սայ մենք, որոնք պանդուկի մը գոգը կը
գտնային իրենց լուծուածը: Տեսակ մը ա-
նասնային բնագոյն որ կը վարէր զիս ան-
գիտակց խելագարի մը պէս եւ որ քանի
գոհացում գտնար, այնչափ աւելի կը
գրգռուէր ու կը կատարէր Շատ քիչ ան-
գամ տուն կերթայի ալ, ցորեկները հո-
լանտուհիին էի շատ անգամ, որ իր սեն-
եակին խորը, քաշուած կապէր իր վի-
ճակէն ու ինչ գոյ: Գիշերները դեռատի
Académicienne-ս, — այսպէս կը կոչէի
զինքը Académie des billards-ին մէջ ճանչ-
ցած ըլլալուն համար, առաջին անգամ,—
որուն հետ արդէն իսկ սկսած էինք չէնք
շնորհք կուրիւ: Անոր խելագար բնաւորու-
թիւնը կասկած չէր վերցնէր արդէն, ես
ալ հետզհետէ աւելի նեղսիրտ կըսկսէի ըլ-
լալ, չեմ գիտեր ինչո՞ւ համար: Վայր-
կեաններ ունէր ան, ուր հրեշտակի պէս
գիտէր սիրտս գրաւել ու գերել. ատեն
ալ կար ուր *vous* մը պէս կը կոչուէր ու
կը հայհոյէր: Ձեռքը համարձակ գրպանս
կը խոթէր, դրամներս կը մսխէր առանց
հաշիւի եւ ես չէի խօսեր իբր թէ իր ծեր
սիրահարը ըլլայի:

Գիշեր մը, մեր վերադարձին հեռագիր
մը գտանք սեղանին վրայ: Ծերունի պաշտ-
պանը, շոգեհաւին մէջ մնած էր սիրտի
կաթուածէ եւ մարմինը ծովը նետած
էին: Ահ, այն գիշերը Որչափ զղջաց իր
ըրաժներուն վրայ, որչափ աղօթեց, Յե-
տոյ, ճարահատ, սիրային աներեւակայելի
ու յիմարական նուազի մը մէջ փորձեց
գտնալ մխիթարութիւնը ու մոռացումը:
Վերջապէս ուժասպառ ու անգիտակց
ինկանք մեր բարձրուն վրայ, կազը հա-
տած, ինքնիրենը մարած էր: Եւ մութին
մէջ, յուզումնալից երազէ մը, յանկարծ
սարսափահար կարթննամ, զգալով երկու
մերկ ու պաղ թեւեր որոնք օձերու պէս
վիզիս կը պլլուէին եւ խեղդելու աստի-
ճան կը սեղմուէին ու կը լսեմ անչափա-
հաս սիրունիիս գոռ ձայնը որ կը զա-
ռանցէր:

— La mort, oh! la mort. Sauvez-moi.
Il est mort!...

Ի՞նչ քաշեցի ինքզինքս ազատելու ու

զայն հանգարտեցնելու համար: Տէր-Աստ-
ուած, ինչե՞ր չի քաշեցի:

Օր մըն ալ, ուրիշին հետ *mal famé*
պանդուկ մը մտնալը տեսայ: Ձէ', ալ ա-
տիկա անհանգուրժելի էր: Գիշերը ահա-
ւոր *scène* մը ունեցանք: Ձէր ուրանար
իր բրածը, տրուած ըլլալով իր անուհիման
անկեղծութիւնը ու ճշմարտախօսութիւնը.
բայց չէր ուզեր համոզուիլ որ ես իրա-
ւունք ունենամ իրեն խառնուելու, հա-
կառակ անոր որ ինք վերջին աստիճան
նախանձոտ էր ինծի համար: Հասկցուցի
իրեն որ ես իր խեղճուկ պաշտպանը չէի,
եւ պիտի կրնայի իր բերանին չափը տալ.
Երկու շառաչուն ապտակ փակցուց երես-
ներուս եւ ես մէկէն ի մէկ սմբեցայ ու
ձայնս ինծի քաշեցի, ես որ պիտի կրնայի
ոտքիս տակը ճղմել զայն: Մինակ բե-
րանէս փախաւ ծանր բառ մը որ յետին
նախատինքն է կնկան մը համար, զոր
կարելի ըլլայ ընել: Վառեց զիս իր տու-
նէն շունի մը պէս եւ իր պզտիկ շունը
առնելով, գնաց փակուեցաւ իր սենեակը,
դուռը կղպելով ետեւէն երկու անգամ:
Հոն, ճաշարահին մէջ, եղած տեղս, քա-
նաբէին վրայ երկնցած մնացի, ցուրտէն
մինչեւ առտու սրսփալով եւ պզտիկ շը-
նիկին բաղդին նախանձելով. լուրջ պատ-
ճառներ ունէի ատոր համար:

Անքուն՝ մինչեւ առտու կը խորհէի
խեղճ տանտիրուհիիս, որ անշուշտ, ինք
ալ արթուն կը մտէր ու ինծի կը մտա-
ծէր: Կը խորհէի անոր անուշ ու սրտա-
գին խնամքներուն, բերկրալիլ ու սիրա-
պատար գիրկընդխառնումներուն, հոլան-
տուհիիս ջերմագին համբոյրներուն ու
վայրագ վայելքներուն եւ սակայն քա-
ջութիւնը չէի ունենար առնել քայելու
ու անոնց քով մխիթարութիւն փնտռե-
լու: Անըմբռնելի բան մը կը կապէր զիս
հոն եւ քանի գէշ վարմունք ունենար
հետս, դեռատի այդ անպիտանուհին, կար-
ծես այնչափ աւելի ուժով կը մխուէի
ապուշութեանս մէջ, ես որ սակայն իր
նախկին սիրահարին պէս խեղճ ու
լինցած ծերուկ մը չէի: Առտուն, հան-
գիստ քունէ մը արթնցած, շատ մեղմ ու
հաշտ տրամադրութեան մէջ է կռուասէր
սիրունիս եւ հաւատարմութիւնս կը վար-
ձատրէ ինքնաբերաբար ներելով ու եր-
կար համոյրով մը, որուն մէջ կը մոռ-
նամ ամէն դառնութիւն: Այս անգամ շը-
նիկն է որ, նախանձոտ, երեսս ի վեր կը
հաշէ:

Ահ, այդ երկու ամիսները, որ հոգ ան-
ցուցի, խելայեղ, խաղալիկ դարձած զա-
նազան զգացումներու ու տարբեր բնա-
ւորութիւնով կիներու ձեռքը: Ոչինչ կը-
նէի մինչեւ իրիկուն, յոգնելու, աշխատե-
լու, դրամ չահելու ոչ մէկ մտահոգու-
թիւն: Կուտէի, կը խմէի, կը պտուէի, կը
սիրէի: Բայց այս վերջինը այնչափ շատ,
այնչափ անկարգ, այնչափ անխօսեմ կեր-

պով որ կարծես բնաւ վերջը պիտի չի
գար: Արդէն տկար՝ Լոնտօնէն եկած ա-
տենս, քիչ մը ինքզինքս գտնալս եւ նո-
րէն առողջութիւնս վրայ տալս մէկ ե-
ղաւ: Ստուերի պէս նիհարցած էի. սիրտս
ուժով կը տրոփէր երկու քայլ տեղ մը
երթալուս եւ կամ կարճ սանդուխէ մը
վեր ելլալուս: Ուստի, ստիպուած էի միշտ
կառքով երթեւեկելու: Կը խմէի լաւա-
գոյն տեսակէ գինիներ, կարելի եղածին
չափ շատ, ուժ առնել կարծելով աղպէս:
Եւ իրաւ ալ վաղանցուկ ու խաբուսիկ
ոգեւորութիւն մը կուտային անոնք ջի-
զերուս: Բայց վերջէն աւելի ուժասպառ
կը մնայի: Հայելիին մէջ ինքզինքս տես-
նալէ կը վախնայի: Գոյնս նետած էր եւ
ես տգեղցած: Ամէն օր կը կշռուէի ու
միշտ ծանրութիւնս զգալի կերպով պակ-
սած կը գտնայի: Եւ սակայն, զարմանալի
բան, հակառակ բոլոր ատոնց, աւելի
բուռն ու անյագ ակորժակ մը կը զգայի,
աւելի անհուն պէտք մը մխրճուելու սան-
ձարձակ հեշտախնդրութեանս մէջ եւ եր-
բեք չէի ուզեր ատիկա նկատել տկարու-
թեանս ու *défallance*ներուս պատճառաւ:

Օր մը թիւ երեք սիրունիս, *academi-
cienne* մականունանեալը, ճամբան բռնեց
զիս, որ եւ է առժամայ թիւ չորսի մը
հետ գոր Սէնթ-Անի մէջ որացեր էի:
Բազմութեան մէջ սոսկալի խայտառա-
կութիւն մըն է ելաւ երկու կնիկներուն
պլլուռքէն ու կռիւէն, որու միջոցին մէ-
կէ աւելի հարուածներ կերայ եւ երբ
բարեկարգութեան հսկող պաշտօնեաներ
կուգային զատել կատարած երկու հաւերը
իրարմէ, անոնց աքլորը ասդին, շնչատ
ու նուաղած կը մնար փայտէ նստարանի
մը վրայ:

Նոյն օրը, բժիշկը խստիւ կը դատա-
պարտէր վարած անհաշիւ կեանքս, ան-
միջական կերպով հարաւ մեկնիլ կը յանձ-
նարարէր, մանաւանդ ձմեռը իտալիա
անցնել եւ երկար ատեն բացարձակապէս
խելօք կենալ, եթէ կեանքին կապուած
էի դեռ քիչիկ մը:

Մնաս-բարովի օրը, տանտիրուհիս ա-
ռատ արցունք կը թափէր, աւելի հիւանդ
վիճակիս մեղքնալով, քան թէ իր անձ-
նական ցաւին համար զոր կը ջանար
զսպել ու յայտնի չընել և խօսք կուղէր ինչ
միշտ գրել իրեն, եթէ աղէկ լուրեր ունե-
նայի իր առողջութեան վրայ: Կը մաղթէր
օր մը իրար տեսնալ նորէն ողջ առողջ:
Ամէն պարագային մէջ, ապագային համար,
ալ յոյս չունէր, նորէն ինծի հետ հիւսե-
լու, վերջալոյսի նոր սէր մը, որ հիմա ալ
մարը մտնելու վրայ էր: Որչափ կը փա-
փաքէր ինծի ընկերանալ եւ խնամել զիս,
իսկապէս իբր *petite mère* մը որ կը զոգ-
ղայ իր մէկ հատիկ տղուն առողջու-
թեանը վրայ: Բայց իր ծերունի հայրը ու
պզտիկ մանչը չէր կրնար ձգել իրենց գըլ-
խուն ու առանց ապրուստի: Սրտածմլիկ

Վ Է Պ Ը (*)

Ը.

եղաւ մեր բաժանումը: Բայց յիշատակ-
ներուս մէջ բնաւ պիտի չի գտնուի իրե-
նին չափ գողտր ու սրտազգեցիկ զգա-
ցում մը, որուն հանդիպած ըլլամ բոլոր
թափառումներուս միջոցին:

Հոլանտուհիս ալ շատ լացաւ, բայց
աւելի ինքզինքին համար, աւելի եսասէր
նկատումներով: Բաւական ատենի համար
իր ապրուստը հոգացած էի եւ կը խոս-
տանայի մինչեւ ան ատեն չորէն վերա-
դառնալ իր քով: Բայց ան չէր համոզ-
ուեր: Վերջնական կը նկատէր մեր բա-
ժանումը. «Առանց քեզի ի՞նչ պիտի ըլլայ
վերջս, կը կրկնէր, գուն որ ինծի մահ-
ուրնէ ազատեցիր»: Պատրանք, վիշտ, յու-
սահատութիւն: Բարեբաղդաբար էսքոն
նետուելու խօսք չէր ընել ալ այս ան-
գամ Վերջէն գոհութիւնով իմացայ որ
նորէն տեղ մը վարժուի է մտեր եւ քիչ
քիչ մեռած տառապանքին տեղը բռնե-
լով, ամուսնացեր է որբուարի բայց հա-
րուստ տանտիրոջը հետ: Չեմ գիտեր թէ
իր անձնասպանութեան տեսարանը չինծու-
էր թէ ոչ: Այնչափ տարօրինակ բաներ
տեսայ վերջէն որ, երբեմն կասկածներ
կունենամ ատոր ալ վրայ: Բայց իր ար-
ցունքներուն ու սիրուն մէջ անանկ խե-
լայեղ ու կատաղի յուսահատութիւն մը
կար այն ատեն, որ ուզեմ չուզեմ կը
հաւատամ թէ այդ հեռաւոր ու ամայի քա-
րափին վրայ, մարդ որսալու համար Si-
muler եղած բան մը չէր իր տխուր ու
վճակաւ որոշումը: Եւ այդ տեսակ մը
գոհունակութիւն կը պատճառէ ինծի,
ինչու որ կրկնամ թէ այդ պահուն իմ մի-
ջամտութիւնս ճակատագրային բան մը
եղաւ այդ դեռածիլ ու գծազգ կեանքին
համար, հակառակ անոր որ, ես, գուցէ
զգացումին չափ ալ եւ աւելի ինքնասի-
րական ու հեշտական հաշիւներով գրաւ-
ուած էի այդ պարտքիս մէջ, եւ յետոյ,
ինչպէս կըսեն, չար ժամ մըն էր ատ,
խեղճ լքուած աղկան համար, զոր չեղե-
ցուցի իր ընթացքէն, եւ հիմա ապահո-
վարար կայ մէկը որ երախտագիտութիւ-
նով կը յիշէ իմ ներկայութիւնս իր ապ-
րած այդ քաղաքին մէջ:

Իսկ գալով թիւ երեք, խեղ ու խելառ
մէթրէսիս, մականուանեալն ակադեմա-
կան, առանց անոր միաս-բարով ըսելու
մեկնեցայ, ապա թէ ոչ գիտէի գլուխս
գալիքը, որ ապահովաբար շատ բարակ
պիտի չըլլար, եթէ գաւազան մը ըլլար:
Եւ սակայն, ո՞վ մարդկային տխմարու-
թիւն, ամէնէն աւելի անկէց, անոր հա-
նոյախառն համբոյրներէն, ծեծի սպառնա-
լիքով տաքցած շոյանքներէն ու մատա-
ղաթի մատակ առիւծի եռանդուն ու խօ-
լակաւն վայելքներէն բաժնուելուս է որ
կը ցաւիմ եւ պիտի ցաւիմ երկար, դեռ
երկար ատեն... եթէ երբեք ողջ մնամ
ու առողջանամ:

(ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՏՈՀՄԻԿ)

ՅԴ իրիկուն ընթերցէն ետքը
անմիջապէս առանձնանալով
Հրանտ վայրկեան մը թա-
փառեցաւ աննեակին մէջ, յոնքերը խիստ
եւ մտազբաղ. իր Բարիզէ վերադարձին
առջի օրերէն իսկ տեղի ունեցած էր այն
անխուսափելի բաղխումը իր եւ իր ծնող-
քին մէջ որուն վրայ չէր տարակուսեր
բնաւ. իր ծնողքը յուսախաբ ըլլալու ե-
րեւոյթ ունէին, տարտամօրէն իրեն զգա-
ցնել տալով թէ այդ չէր իրմէ սպասուա-
ծը, միւս կողմէ ինքը ամէն վայրկեան
կ'ընդգէր անոնց բան մը դատելու եղա-
նակէն, անոնց մտածումներուն գէմ. ա-
նոնց շարժումները, անոնց խօսքերը տը-
գեղ կ'երեւային իրեն, գէշ կը շնչէին իր
ականջներուն եւ մանաւանդ իր քրոջը
եսասէր եւ խայթող նկարագրի, յաճախ
անգիտակցօրէն թունաւոր, զինքը կը
զառնացնէր բոլորովին, եւ ասոր համար
էր որ կը զգուշանար իր ընտանիքին մէջ
երկար ատեն մնալու, եւ հասած էր այլ
եւս վիճակի մը ուր ստիպողական բառե-
րէն զատ խօսք չէին փոխանակեր իրա-
րու հետ. երբեմն Հրանտ Սարգիսը կը
հրաւիրէր մէկտեղ անցընելու երեկոյթը եւ
անմիջապէս սանդուղներէն վեր մագլցե-
լով կ'երթային տանը ամէնէն վերի յարկը
պզտիկ աննեակի մը մէջ փակուելու որուն
վրայէն՝ կը բացուէր պատշգամբ: Մինակ
Հրանտի պզտիկ եղբայրը մտաքի եւ ար-
թուն՝ կը մնար անկիւն մը անմոռնջ
հիացումով մտիկ ընելով իր եղբայրը եւ
անոր զայրոյթներուն կամ բողոքներուն
հետեւելով գէմքի շատ խօսուն ծամա-
ծառութիւններով:

Այդ գիշերը սակայն ջղոտցած եւ դիւ-
րագրգիռ ալ եւս գրեթէ կորսնցուցած էր
իր վստահ եւ կորովի երեւոյթը. քանի մը
անգամ պտուտքելէ ետքը սրահին մէջ
անցաւ գրասեղանին առաջը մատին ծայ-
րովը ցրուելով իր ձեռագիրներուն տըր-
ցակը:

Վաղը անոնք հրատարակութեան պի-
տի տրուէին. եւ անգամ մըն ալ կուզէր
աչքէ անցնել եւ քննել ամբողջութիւնը
յանկարծակի երկչոտութենէ բռնուած.
խմբագրատունէ խմբագրատուն՝ Սարգի-
սին հետ պտտած էին եւ Հրանտ շատ
բան էր տեսած. ինքը իր գործին համար
փոխարինութիւն չէր պահանջեր եւ հոն
ներկայացած էր իբր մէկը որ լրջօրէն հե-
տեւած է իր արուեստին դժուարութիւն-
ներուն որ առանց յաւակնութեան գործ
մը կը ներկայացնէ ընթերցողին միւս կող-
մէ գոհունակութիւնը ունենալով իրեն

համար կարելի լաւագոյնը որած ըլլալու,
աշխատած, փնտռած ըլլալու. եւ ինքը
տխրութիւնով դիտած էր որ այդ մար-
դիկը որ ամէն օր իր արժէքով աշխա-
տակիցներու հանդիպելու դիւրութիւնը
ունենալու չէին humeurով կ'ընդունէին
զինքը, առանց հիւրընկալող եւ քաջա-
լերող բառի մը որ վստահութիւն պիտի
ներշնչէր իրեն:

Այլ սակայն այս միջոցին զինքը ան-
հանգստող բանը բոլորովին անոնց ան-
հիւրընկալ վարմունքը չէր. վերջապէս
յաջողած էր անոնցմէ մէկուն հետ համա-
ձայնելու. թէեւ ներքնապէս նուաշառա-
ցած կըզգար ինքզինքը եւ յանձնառու
անանկ պայմաններու մէջ գրական գործ
մը տալու, որոնց գաղափարը միայն քա-
նի մը ամիս առաջ պիտի ըմբոստացնէր
զինքը:

Մէկէն ինքն իր վրայ դարձաւ.

— Ի՞նչ տխմարներ, խորհրդածեց բարձր
ձայնով եւ գործի սկսաւ:

Աչքերովը կը հետեւէր ձեռագիրներ-
ուն եւ իր վէպի հերոսուհիին նկարա-
գիրը աւելի ցայտուն եւ աւելի որոշ կը
տեսնէր տարտղնուած լջերու մէջէն:

Շուտով տպաւորութիւն կրող՝ եւ հե-
տեւարար փոփոխամիտ, անիկա քանի մը օր
մտածելէ ետքը անհետացող երիտասար-
դին վրայ սկսած էր ամբողջիլ անոր հա-
մար ունեցած աննիւթական սէրը չէր
կրցած երկար ատեն մաքառիլ իր օրէ օր
հասունցող երիտասարդութեան տենջանք-
ներուն գէմ. եւ անգին գերեզմանատան
մէջ հողակոյտը դեռ չէր կորսուած պա-
րարտացած երկրէն խուժող բուսականու-
թեան մէջ երբ արդէն անիկա կամուս-
նանար ուրիշի մը հետ: Իր ամուսնու-
թեան առաջին օրերը կ'անցնէին սովո-
րականին պէս եւ բոլորովին գրաւուած
յարափոփոխ զգայնութիւններով, երազ-
կոտ եւ երջանիկ հազիւ թէ երբեմն ժա-
մանակ ունեցած էր խորհելու միւսին:
Քիչ ատենէն մեռնողին ընտանիքն ալ կը
հեռանար իրենց զրացնութենէն եւ ալ
բան մը չէր մնար իր անցեալ յիշատակ-
ներէն:

Այսպէսով տարի մը անցած էր արդէն
երբ բնական մէկ պարագայ մը ուժգնակի
կը գորդէ իր ջղային գրութիւնը. անիկա
մայր պիտի ըլլայ եւ իր յղութեան շրջա-
նին ունեցած հիւանդագին ըզձանքնե-
րուն մէջէն անգին գերեզմանոցին մէջ
քնացող երիտասարդին պատկերը կը բար-
ձրանայ իր հոգւոյն մէջ. անիկա հետզհե-
տէ յամառող obsession մը կ'ըլլայ, մշտն-
ջենական տագնապ մը. կամաց կամաց
կ'անդրադառնայ թէ ամուսինը իրեն մոռ-
ցնել չէր տուած միւսը, թէ անիկա միշտ
արծարծած էր իր հրայրքը եւ թէ...
բուն միւսը եղած էր իր ամուսինը...
որովհետեւ կը յիշէր որ ֆիզիքական յափ-
րացումներէն զինով զերագոյն վայրկեա-

(*) Շարունակութիւն նախորդ թիւերէն:

նին միշտ անոր գողգոթուն սխուլեթը ուր-
ուագծուած էր իր մտքին եւ անոր աչ-
քերուն շողիւնը տեսած էր իր ամուսնոյն
աչքերուն մէջ, անոր շունչին մասնաւոր
տաքութիւնը զգացած էր իր մազերուն
մէջ անոր միշտ տենդոտ եւ սուլող շունչը
հիւանդ կուրծքէն արտաշնչուած:

Ամիսներ կը գլորին միշտ նոյն շարու-
նակական տագնապին մէջ եւ տղան կը
ծնի. տխրած, վատառողջ տղեկ մը որ առ-
ջի վայրկեանէն մեծ դժուարութեամբ
կ'ազատեն մահուընէ եւ որուն համար
բժիշկը կը յանձնարարէ անվերջ անալի խը-
նամքներ եւ խիստ հսկողութիւն:

Թեթեւ մը յոգնած Հրանտ ոտքի ե-
լաւ, արագորութիւններով կը յապաւէր իր
ընթերցումը եւ երբեմն ալ խորապէս
մտասուզուած կը մնար էջի մը վրայ.
գլխուն մէջ նոր հորիզոններ կը բացուէին
նոր ծրագիրներ լաւագոյն գրական գոր-
ծերու. եւ աչքերը գիրի մը սեւեռած կը
մնար երազկոտ. հիմակ արդէն կարգաց-
ուած էջերը բաժնեց եւ սկսաւ պտուտ-
քիլ իր քայլերուն տակ տախտակամածը
կը ճռնէր, տանը մէջ տիրող խորունկ
լռութենէն հասկցաւ որ ժամանակը բա-
ւական յառաջացած ըլլալու էր. գլխուն
մէջ տաքութիւն կ'զգար եւ չափազանց
յոգնած էր:

— Վաղը, խորհեցաւ տկարացած, վաղը
առաւօտ կանուխ կը նայիմ մնացածը,
բայց առանց հնազանդելու այս ներքին
փափաքին նորէն եկաւ գրասեղանին ա-
ռաջը եւ պահ մը անգործ մնալէ ետքը
շարունակեց իր ընթերցումը:

Հիմակ կէս մը թմրած մտքով կը հե-
տեւէր իր հերոսուհիին կեանքին. անոր
գործած անուղակի չարիքին անգրագրա-
ծումն էր այլ եւս. իր մայրութեան առջի
ամիսներուն չափազանց զբաւող զբա-
ղումներէն հազիւ սթափած սարսափով
գիտած էր թէ իր տղեկը զարմանալիօրէն
կը նմանէր մեռած երիտասարդին:

Հրանտ երկարօրէն ծանրացած էր այս
նմանութեան օր օրի երեւան գալուն վը-
րայ. նախ դէմքի շարժում մը եղած էր
ան, յետոյ ճակատը եւ մանաւանդ ժը-
պիտը. տղու անկայուն, տարտամ ժպիտը
որ ճշգիւ նկարագիրը ունէր անոր հոգե-
վարքի ժամերուն մէջ ուրուագծուող ցա-
ւագին ժպիտին երբ իր սիրելին մօտը
կ'զգար, եւ այլեւս մօրը համար տան-
ջանք մը եղաւ տղուն նայիլը անոր դեռ
չտեսնող աչքերուն անորոշ նայուածքին
հանգիստը:

Քանի տղան կը մեծնար, նմանու-
թիւնը այնքան օրոշ, անվիճելի կը դառ-
նար մօրը համար, իր շուրջը գտնուող-
ները չէին կրնար դուշակել այն ներքին
ծածկուած ցաւը որ ճակատագրային ուշ-
գնութեամբ մը կը ծանրանար, կը ջախ-
ջախէր զինքը. երկար ժամեր քնացած
տղեկին անկողնին քով մտիկ կ'ընէր ա-

նոր ընդհատ շնչառութիւնը մինչեւ որ
խելայեղ փախչէր անկէ ականջները գո-
ցած կարծես հալածուած միւսէն:

Տարիներ կանցնին եւ տղեկը կը մեծ-
նայ դժուարութեամբ. տժգոյն եւ մեղա-
մաղձոտ, բերանը անվարժ ու եւ է ժպիտի
եւ ահաւասիկ որ յանկարծ պղտիկ սովո-
րական պատահար մը, ցրտառութիւն մը
պատճառ կ'ըլլայ որ տղան հիւանդանայ:

Ու ալ մօրը համար կըսկսի Գողգոթան.
ամէն օր տղան արագութեամբ կ'անցնի
այն ֆոգերէն որուն մէջ ժամանակաւ
խեղճ երիտասարդը տառապած էր, եւ
նմանութիւնը այնքան աւելի կը շնչուի
այնքան բացարձակ կը դառնայ որ խեղճ
մայրը երբեմն չի կրնալով ինքզինքը
զսպել զայն կը պօռայ ամէնուն: Ու օր
մըն ալ վերջապէս զանգակները կը դո-
ղանջեն նորէն եւ պղտիկ ճերմակ դա-
գաղը կ'անցնի փողոցէն, քիչ մը աւելի
պղտիկ այս անգամ երթալ նոր հողակոյտ
մը կ'ազմելու համեստ գերեզմանոցին մէջ:

Հրանտ մասնաւոր ուշադրութեամբ
կը քննէր այն մասերը որ մանրակրկիտ
ձեւով մը կը բացատրուէր մտապատկերի
մը — նոյն իսկ հեռաւոր, նոյն իսկ այլ եւս
անգոյ — ու ժգին եւ անմիջական ազդե-
ցութիւնը դեռ չձնած էակի մը ֆիզիկա-
կան եւ քնախօսական կազմութեան վրայ:
Իր այս թէզը հաստատող գիտական եւ
հոգեբանական documentները եւ նո-
թերը անգամ մըն ալ ա՛քէ տնցուց եւ
վայրկեան շին ալ անոնցմէ ոմանց հա-
կասութիւններէն վրդովուած մտքի խառ-
նակութիւն մը ունեցաւ, բայց շուտով
ինքզինքը գտաւ եւ սկսաւ էջերը կարգի
դնել տարտամօրէն մտածելով թէ ինչպէս
բարոյախօսները յանգանքի մը պատիժը
պիտի գտնէին հոն ուր միայն բնախօսա-
կան գործողութիւն մըն էր կատարուած:

Յետոյ յաջորդ օրուան տեսնալիք օ-
րագրողներու եւ խմբագիրներու գաղա-
փարը շուտով վաճեց գլխէն այս կարգի
զուտ մտաւորական մտահոգութիւն մը եւ
թեթեւ մը օրօրուելով սկսաւ խորհիլ վաղ-
ուան վրայ:

(Շարունակելի)

ՎԵՐՋԻՆ ԽՕՍԲՍ

ԾԱՂԻԿԻ 28 փետրուար թիւով
Ամենուն իրաւունքը վերնագրին ներքեւ
ըսած էի թէ Պարոն Տիգրան Արփիար-
եան խելայեղ զեղծանոց, զոր-
պարտող խմբագիր մըն է: Ինք՝ Մասիսի
6 մարտի թիւով իր պատասխանին մէջ
տկար փորձ մը անգամ չընէր այս ամ-
բաստանութիւնները իր վրայէն նե-
տելու, այլ կը ճգնի իբրեւ թէ իմանձս
արատաւորել, ատով ինքզինքը փրկե-
լու համար: Արդէն կրկին անգամ
եւ հրապարակաւ յայտարարեցի թէ
Մասիսի խմբագիր Պարոն Տիգրան Ար-
փիարեան ի՛նչ կ'արժէ ինձի համար:
Իմ համոզմանս մէջ հաստատ կը մնամ
եւ ալ չեմ զիջանիր զբաղիլ իրմով:

Մ. ՇԱՄՏԱՆՃԵԱՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՌՈՒՍԵՒՃԱՐՈՆԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՍԸ

ՄԻՇՏ ՍՊԱՍՈՂԱԿԱՆ

Պատերազմի դաշտին վրայ թշնամի
բանակներուն սպասողական դիրքը կը
շարունակէ. բաղխումներ գրէթէ բնաւ
տեղի չեն ունենար, կամ գէթ լուրերը չեն
հասնիր: Շարթուն սկիզբը Բեդերսպուրկէն
հեռագիր մը կը տեղեկացնէր թէ խա-
զախները 1800 ճաքոն զինուորներ գերի
բռնել են. այս լուրը ուրիշ աղբիւրներէ
ալ չի հաստատուեցաւ սակայն:

Բայց պատերազմական նորագոյն գոր-
ծողութեանց լուրերուն չափ հետաքրք-
րական են հետեւեալ ամբողջացուցիչ
տեղեկութիւնները՝ նախընթաց բաղխում-
ներուն մասին. պատերազմին յարակից
զանազան մանրամասներն ու վիճակա-
գրական տեղեկութիւններն ալ անշուշտ
ոչ նուազ շահեկանութիւն ունին:

★ Նորվեգեան նաւազները, որոնք ա-
կանառես եղած են Բօրգ Արթուրի վեր-
ջին (մարտ 10) ռաբակոծութեան, կը պատ-
մեն թէ Բեդլիգանի վրայ ռումբ մը իյ-
նալով տասնեւին սպայ եւ նաւազ
սպաննեց: Քաղաքին նոր թաղն ամէնէն
աւելի վնասուեցաւ. մեծ փողոցին բոլոր
խանութներն ու գործատեղիները վնաս-
ուեցան եւ մէկ տուն միայն անվնաս մնաց:
Ճաքոնցներուն կրակը սոսկալի էր եւ
անվրէպ: Բազմաթիւ հետաքրքիրներ ինք-
զինքնին ապահովի կարծելով կոխը կը
դիտէին, բայց ռումբ մը ինկաւ ճիշտ ի-
րենց վրայ եւ 25 հոգի սպաննեց: Սոս-
կալի պայթում մըն ալ լուեցաւ, կը կար-
ծուի թէ նաւագործարան մըն էր պայ-
թածը բայց իշխանութիւնք արգիլեցին
այդ մասին ստույգ տեղեկութիւն տալ:
Յաճախ մը, հաւանաբար Տիւսան, իր
ջրագիծէն ռաբակար ըլլալով կրակ առաւ
եւ ընկղմեցաւ իր 80 մարդոց հետ:

Ռաբակոծման հետեւեալ օրը ռուսա-
կան հինգ նաւեր հետադարձութեան ելան
եւ լուր բերին թէ ճաքոնական 25 նաւեր
կուգային դարձեալ ռաբակոծել քաղաքը:
Ասոր վրայ մեծ խուճապ մը տիրեց, բայց
Մաքարով զօրավարին ժամանումէն ի վեր
զօրաց կարգապահութիւնը շատ կանոնա-
ւոր է: Տեղական կառավարութիւնը զը-
րաւեց բոլոր ուտելիքները. առօրեայ բա-
ժիններն այնչափ նուազ են որ ժողո-
վուրդը նեղն է: Հրաման արուեցաւ շատ
խնայողութեամբ գործածել ռումբերը, զի
զօրավար Մարքովի ստիպողաբար ուղած
ռազմավորքը դեռ չհասաւ:

ԲԵՂԵՐՍՊՈՒՐԿ. — Կայսերական Ու-
քազ մը, հիւանդութեանը պատճառաւ ետ
կը կոչէ իրաւապահին ուսու նաւաբաժ-

նին սպայակոյտի Բ պետ, Մօյսս եւ Խա-
ղաղականի նաւարաժնէն հրամատար
Սղարք գեր-ծովականները: — Նիքոլա
Կայսր մարտ 14 հրամանագրով Ս. Գէ-
որգի Խաչին Դ աստիճանը նուիրեց Ռեդ-
վիզան մարտանաւին հրամանատար, նա-
ւապետ Չէնսնօլիի որ Փետր. 25-26ի
գիշերը Բորգ Արթուրի նաւահանգստին
մուտքին մէջ խրեցնել սեզուած հրձիգ
նաւերը փճագնելով ճարտական թորփի-
լանսուերն ալ ետ քաշուելու ստիպած էր:

★ Ճարձն միջին հաշուով շարժւոր մէկ
միլիոն անգլ. ոսկի կը ծախսէ պատերազ-
մին համար: Պատերազմին սկզբնաւորու-
թենէն մինչեւ դեկտեմբերի 53.600,000
ոսկի ծախք պիտի ընէ: Իսկ մինչեւ մարտի
վերջը ծախք կը հաշուուի 15 միլիոն
600 000 ոսկի: Այս ծախքը գոցելու հա-
մար կալ 10,000 000 ոսկիի գանձատու-
մ որ ծախուած է արգէն, 2,500.000 ոսկի՝
պատերազմի մասնաւոր գումարէն եւ
3,100,000 ոսկի՝ առժամեայ փոխառու-
թենէ մը հայթայթուած: Ապրիլէն մինչեւ
դեկտեմբերի վերջը ծախք կը հաշուուի
38 000,000 ոսկի, որ պիտի հոգացուի մա-
սամը 4 000 000 ոսկիի պատերազմական
մասնաւոր պահեստէն, 28 000,000 ոսկիի
գանձատու մը չըջարեութեան հանելով, 6
միլիոն 800.000 ոսկիի պատերազմական
նոր տուրքերով եւ մասնաւոր գումարէն
2,500,000 անգլ. ոսկի առնելով: Նոր
տուրքերու յաւելումէն 6 800.000 ոսկի
հասոյթ կը սպասուի:

★ Մառի Բէթրովիա Բոնսէր անուն
Ռուս կին մը, պատերազմական նախա-
րարութեան զիմելով, խնդրեց որ խաղախ
գունդի մը մէջ ընդունին զինքը, Ճարձն-
ցիներուն դէմ կռուելու համար: — Հի-
ւանդապահութիւնը գործս չէ, ես կըռ-
ուիլ կ'ուզեմ, կ'ըսէ Մառի Բէթրովիա, եւ
ամէն ազդեցութիւն ի գործ կը գնէ պա-
տերազմական նախարարը համոզելու հա-
մար, բայց մինչեւ հիմայ իր զիմումները
ապարդիւն մնացած են: Սակայն Բէթ-
րովիա յամառ կին մըն է, եւ բացէ իրաց
կ'ըսէ թէ քան մը չի կրնար արգիլել զին-
քը՝ պատերազմի դաշտը երթալու: «Եթէ
չեն ընդունիր զիս իբրեւ զինուոր, կ'ըսէ,
իբրեւ նպարածախ պիտի երթամ, եւ այն
ատեն կը տեսնեն»: Մառի Բէթրովիա 33
տարեկան այրի մըն է, փառաւոր կազ-
մուածքով, իր նախահայրերը նշանաւոր
եղած են: Հայրը՝ գնդ. Մաքսիմով Գոն-
տուքով, մեռաւ երբ ինք երկու տարե-
կան էր, կարօտ վիճակի մէջ ձգելով
մայրը եւ զաւակը: Ալեքսանդր Գ. իր
անձնական գանձէն կը նպաստէր անոնց:
Մառի երիտասարդութենէն զինուոր ըլլա-
լու իղձ մը ունէր, եւ կանուխէն սորվե-
ցաւ ձի նստիլ եւ հրացան ու բիւլովէր
գործածել հաւասար ճարտարութեամբ:
Դպրոցէն ելլելէն ետք քանի մը տարի
քարտուղարութիւն ըրաւ Իրքուցքի մէջ,

եւ հոն շատ անգամ կը մասնակցէր խա-
ղախ գունդի մը խաղափորձերուն, սոր-
վելով ձիավարութեան բոլոր գիտարին
ճարտարութիւնները որոնցմով նշանաւոր
եղած են խաղախները:

★ «Նայէ Ֆրայէ Բրէսէ» կը գրէ թէ
Ծայր. Արեւելքի ոռոսական բանակին գոր-
ծողութեանց յապաղման գլխաւոր պատ-
ճառներէն մէկն է բանակին հրամանա-
տարներուն յաճախակի փոփոխումը. նախ
ծովակալ Ալեքսէյէվ ֆոխարքան էր ցո-
մաքային եւ ծովային բոլոր զօրքերուն
եւ Բորգ Արթուրի բերդաքաղաքին վերին
հրամանատարը Փետր. 8-9ի ճակատա-
մարտէն ետք Բեդերսպուրկի մէջ զգաց-
ուելով որ լուրջ եւ մեծ պատերազմի առ-
ջեւ կը գտնուին, որոշուեցաւ անմիջապէս
փորձառու մասնագէտ զինուորականներ
զրկել Ծայր. Արեւելք, այդ զօրականները
տակաւ կը հասնին հոն եւ նոր կացու-
թեան առջեւ գտնելով ինքզինքնին, կը
ստիպուին նախ ուսումնասիրել զանոնք:
Զօրավար Լինեէվիչ որ առաջ Խաղախ
ովսքի հրամանատար էր, Մուքաչէի եւ
Էրաւ Եանկի հրամանատարութեան
կոչուեցաւ: Ծովակալ Մաքարով Բորգ
Արթուրի նաւաբաժնին հրամանատարու-
թիւնն ստանձնեց եւ իր նախորդը՝ գեր-
ծովակալ Սղարք՝ հիւանդութեան պատ-
ճառաւ ետ կանչուեցաւ: Բորգ Արթուրի
ամրութեանց հրամանատար զօրավար
Շգէուէլ Եալուի հրամանատարութեան
կոչուեցաւ եւ իրեն յաջորդեց զօրավար
Սմիրնով որ հրամանատար էր Բոյնիոյ
զօրաբաժնին, եւ առաջին անգամն է որ
Ծայր. Ասիա եւ Խաղաղական կ'այցելէ:
Հրամանատարներու այս փոփոխումը զեռ-
աւարտած չերեւիր, որովհետեւ հիւան-
դութեան համար ետ կանչուած փոխ
գեր-ծովակալ Մօլաուի տեղ ալ նոր ընտ-
րութիւն պիտի ըլլայ: Զօրավար Բֆլուկ
մինչ Ալեքսէյէվի օրով բանակի սպայա-
կոյտին պետն էր, ինչպէս կը ստորագրէր
պաշտօնական տեղեկագիրները, յանկարծ
կը հեռանայ պաշտօնէն: Ասկէ զատ, տա-
րակոյս չկայ որ Զօր. Քուրօրաքին ալ
իր վստահութեան արժանացող զինուո-
րականներն իրեն հետ պիտի տանի, եւ
հետեւապէս պաշտօններու մէջ զեռ կա-
րելու փոփոխումներ պիտի ըլլան:

★ Լա Հէյի Իրաւարարական Ատեա-
նին վարչական խորհուրդը նիստի հրաւի-
ռած է մարտ 30ին: Խորհուրդը չպիտի
զբաղի Ճարձնի կողմէ Ռուսիոյ դատական
նախարար եւ Իրաւարարական Ատեանին
անգամ Պ. Մուրաւիէվի ճառին դէմ եղած
բողոքով, նկատելով որ խնդիրը փակ-
ուած է արգէն Ճարձնի բողոքին պաշտօ-
նական զեկուցմամբ:

★ Բեդերսպուրկէն կը հեռագրեն «Բո-
լիվիչէ Բորէսթոնէնցի» — «Ալբոլլ զօ-
րաբանակ մը (36-40,000 զօրք) արգէն
Խարպին ժամանեց Եւրոպայէն: Երկրորդ

զօրաբանակ մը, 15րդը, մօտեցաւ պիտի
մեկնի Մոսկուայէն, եւ երրորդ զօրաբա-
նակ մըն ալ, այն է 10րդը, Խարքովէն
պիտի զրկուի պատերազմի դաշտը: Զօր.
Քուրօրաքին, Մուքաչէն հասնելուն,
200,000 զօրք պիտի գտնէ Ծ. Արեւելքի
մէջ, եւ այն ատեն պիտի սկսին յարձա-
կողական գործողութիւնները:

★ «Նովոսդի» ռուս թերթը, որուն կէս
պաշտօնական հանգամանքը ծանօթ է,
Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ գոյացած
համաձայնութեան վրայ խօսելով, գոհու-
նակութիւն կը յայտնէ: Ռուսիա պարտի
չհազարգացութեամբ և համակրութեամբ
դիտել այդ համաձայնութիւնը, կ'ըսէ,
վասն զի անիկա Ռուսիոյ, Անգլիոյ եւ
Ֆրանսայի միջեւ երբեակ զինակցութիւն
մը կարելի կ'ընէ:

★ Բեդերսպուրկի Զինուորական Ատ-
եանին յանձնուեցաւ ձգել Բորգ Արթուրի
աղէտին պատասխանատուութիւնները:

★ Թուրքաստանէն երկու զօրաբանակ
Ծ. Արեւելք զրկելու առաջարկը ընդու-
նելութեան չարժանացաւ Ռուսիոյ զին-
ուորական դասակարգին կողմէ, որ կ'ուզէ
մի միայն ռուս զօրքերով ի գլուխ հանել
պատերազմի Ռուս պետական անձնաւո-
րութիւններ կը փափաքին որ ներկայ Պա-
տերազմի անուղղակի միջոց մը ըլլայ
բո՛ւն ռուս տարրերով յեցնելու Ծ. Արե-
ւելքը, եւ թէ՛ Սիպերիան թէ՛ Մանչուր-
իան ռուսացնելու, որովհետեւ կը յու-
սացուի որ հոն գացող զօրականներէն կա-
րելու մաս մը, կառավարական զիւրու-
թիւններու չնորհիւ, մնալուն կերպով հոն
պիտի ընտակի այսուհետեւ:

ԼՈՆԾՈՆ, 20 Մարտ.— Թոքիոյէն կը
ծանուցուի թէ Ռուսերուն եւ Ճարձնե-
րուն միջեւ Զինուոր-Սիւնկի մէջ ճակատա-
մարտ մը տեղի ունեցեր է, որու միջոցին
600 Ռուսեր մեռեր եւ վիրաւորուեր են:
Այս մասին ո եւ է հաստատութիւն չէ ե-
կած:

ԲԵԴԵՐՍՊՈՒՐԿ, 23 Մարտ.— «Կէս զի-
չերին Էրկու թշնամի թորփիլանաւեր մօ-
տեցան Բորթ Արթուրի արտաքին նաւա-
հանգիստին, բայց երեւան հանուեցան լու-
սարձակներուն կողմէ մեր մարտկոցներուն,
որոնք անմիջապէս բուռն կրակ մը սկսան,
օժանդակութեամբ «Պօլր» եւ «Օլիւնի»
թրնդանօթակիրներուն: Թշնամի թորփի-
լանաւերը հարկադրուեցան նահանջել:
Առտուան ժամը չորսին թշնամի երեք
թորփիլանաւեր նոր յարձակում մը ըրին,
բայց դարձեալ ետ մղուեցան: Արշալոյսին
մօտեցան ճարձնական երեք նաւաբաժին.
նոր ժամը 7ին մեր տորմիդը սկսաւ դուրս
ելլել ներքին նաւահանգիստէն: Այն ատեն
թշնամի զրահաւորները մօտեցան Լիաօ-
թէյան հրուանգանին, եւ հոնկէ 22 ռու-
թաչափնոց 100 հարուած արձակեցին
Բորթ Արթուրի եւ 108 հարուած՝ բերդին
չըջակներուն վրայ: Մեր ուսմբը շատ
լաւ կ'իյնային: Առտուան ժամը 10ին ա-
տենները թշնամի մարտանաւերը սկսան
հեռանալ արտաքին նաւակայքին բացե-
րէն առանց յարձակելու մեր տորմիդին
վրայ: Ռաբակոման միջոցին ցամաքէ
վրայ մեղմէ 5 զինուոր սպաննուեցաւ եւ
10 վիրաւորուեցաւ:

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ

Արտանաւեր Ա. ՍԱԿԱԵԱՆ

Տպագրութիւն Սագաեան